

RAPPORTER

91/6

**VIRKNINGER AV
INTEKTSREGULERINGSLOVENE 1988-90**

AV
TORBJØRN EIKA OG PER RICHARD JOHANSEN

STATISTISK SENTRALBYRÅ
CENTRAL BUREAU OF STATISTICS OF NORWAY

RAPPORTER FRA STATISTISK SENTRALBYRÅ 91/6

**VIRKNINGER AV INNTEKTSREGULERINGSLOVENE
1988-1990**

AV

TORBJØRN EIKA OG PER RICHARD JOHANSEN

STATISTISK SENTRALBYRÅ
OSLO-KONGSVINGER 1991

ISBN 82-537-3053-5
ISSN 0332-8422

EMNEGRUPPE

50 Nasjonalregnskap og andre generelle samfunnsøkonomiske emner

ANDRE EMNEORD

Kvart

Lønnslov

Lønnsregulering

Makroøkonomisk modell

FORORD

I denne rapporten presenteres beregninger av virkninger på lønns-, pris- og inntektsutviklingen av inntektsreguleringsloven som var i kraft fra våren 1988 til våren 1989 og forlengelsen av denne loven som virket fra utløpet av den første og til våren 1990. Også endel realøkonomiske virkninger er omtalt.

Den faktiske utviklingen i norsk økonomi fram til vinteren 1990 og anslag for en mulig utvikling fram til 1992 er sammenlignet med et beregnet forløp for hvordan økonomien ville ha utviklet seg uten lovregulering, eventuelt uten noen forlengelse av reguleringen fra våren 1989 til våren 1990. En mulig øvre grense for gjeninnhenting av lønnsvekst som gikk tapt under reguleringene er anslått med utgangspunkt i beregnede virkninger av opphevingen av lønnsstoppen i 1978-79.

Beregningene er utført på Statistisk sentralbyrås makroøkonomiske kvartalsmodell, KVARTS, og er basert på statistikk fram til og med 4.kvartal 1989 tilgjengelig i mars 1990. Tilsvarende beregninger ble utført også i 1988 og 1989, men da i større grad basert på anslag for den økonomiske utviklingen. Arbeidet med analysen ble avsluttet i mai 1990 og alle konklusjoner angående virkningen av lovreguleringen refererer seg til tilgjengelig informasjon på dette tidspunktet.

Beregningene peker i retning av at inntektsreguleringen førte til et varig lavere nominelt nivå på priser og lønninger og dermed en bedret kostnadsmessig konkurransevne for norske bedrifter. Disse positive virkningene kan tilskrives den første reguleringen, mens forlengelsen ikke ga ytterligere positive effekter.

Statistisk sentralbyrå, Oslo, 22. mars 1991

Svein Longva

INNHALDSFORTEGNELSE

I. Innledning og hovedkonklusjoner	7
II. Bakgrunn, problemstillinger og metode	9
Hovedtrekk ved inntektsreguleringen	9
Problemstillinger	10
Metode	11
III. Virkninger på nominelle lønninger	13
Industri	14
Offentlig sektor	15
Andre fastlandsnæringer	18
Samlet lønnsutvikling	20
IV. Virkninger på priser og driftsmarginer	23
Produsentprisene	25
Driftsmarginene	26
Konsumprisene	27
V. Virkninger på reallønn og -inntekter	29
Reallønn	30
Realverdien av driftsresultatet	31
Disponibel realinntekt for husholdningene	32
VI. Realøkonomiske virkninger	34
Vedlegg A: Beregning av reguleringsvirkning og gjeninnhentingsgrad	40
Vedlegg B: Nærmere om de ulike beregningsalternativene	43
Utkommet i serien Rapporter fra Statistisk sentralbyrå etter 1. januar 1990	49

I. Innledning og hovedkonklusjoner

På slutten av 1980-tallet ble den normale lønnsveksten i Norge suspendert gjennom vedtak av to inntektsreguleringslover. Den første inntektsreguleringsloven ble vedtatt våren 1988 og gjaldt fram til våren 1989. Den ble deretter avløst av en ny lov som varte til våren 1990. Vi presenterer i denne rapporten beregninger av virkningene av inntektsreguleringslovene. Analysen er utført vha SSBs makroøkonomiske kvartalsmodell KVARTS. På bakgrunn av beregningene¹ konkluderer vi med:

- Inntektsreguleringen vil på lang sikt gi lavere samlet vekst i nominelle lønninger og priser og lavere reallønn og dermed bedre kostnadsmessig konkurransevne for norske bedrifter enn hva man ville fått uten reguleringen (gitt at det ikke hadde blitt truffet andre politikk-tiltak med tilsvarende effekt).
- Inntektsreguleringen hadde gunstige virkninger både på driftsbalansen overfor utlandet og arbeidsledigheten. Økningen i arbeidsledigheten de siste årene har derfor kommet på tross av og ikke på grunn av reguleringen. Uten reguleringen og med samme offentlige politikk forøvrig ville ledigheten ha vært enda noe høyere enn det den er.
- De positive virkningene av reguleringen oppstår kun som følge av den første lovreguleringen. Forlengelsen av reguleringen fram til våren 1990 ga ingen ytterligere positive effekter, men kan ha begrenset graden av gjeninnhenting etter reguleringen i 1988. For enkelte skjermede næringer kan en ikke se bort fra at videreføringen av inntektsreguleringen førte til en sterkere lønnsvekst enn det en ville fått med en normal lønnsdannelse, og at de langsiktige virkningene av forlengelsen slikt sett kan bli negative.
- Inntektsreguleringen førte til lønnsutjevning særlig innen industrien. Dette er en følge av at (hovedsakelig) like krone-tillegg har gitt større prosentvis vekst til de lavtlønte, samtidig som utjevningsprofilen i de sentrale oppgjørene ikke har blitt undergravd av ulike lokale tillegg. For de øvrige fastlandsnæringene er bildet noe mer blandet, men det synes likevel klart at rene lavlønnsnæringer har kommet bedre ut enn gjennomsnittet.

¹I en artikkel publisert i Økonomiske Analyser presenterte vi beregninger av virkninger av de to inntektsreguleringslovene de to siste årene, se Eika og Johansen (1989). Beregningene, som også den gang ble gjennomført på SSBs makroøkonomiske modell KVARTS, var blant annet basert på antakelser om den økonomiske utviklingen gjennom 1989 og videre framover. Nesten tilsvarende beregninger av virkningene av den første inntektsreguleringsloven, ble forøvrig presentert i en artikkel i Økonomiske analyser allerede våren 1988, se Eika og Johansen (1988).

Analysen i denne rapporten er en oppdatering av beregningene fra våren 1989, basert på den kunnskap om utviklingen i norsk økonomi som vi hadde ved utgangen av mars 1990. Beregningene presentert i denne rapporten synes å styrke de konklusjonene vi trakk om virkningene på grunnlag av den forrige beregningen.

Sett i lys av at rammen i den første loven ble ensidig fastsatt av myndighetene, mens rammen i den forlengede loven var et resultat av forhandlinger der myndighetene - riktig nok indirekte - deltok som part, understøtter våre beregninger det som synes å være erfaringene fra den inntektspolitikken som ble ført i 1970-årene:

- En inntektspolitikk som baserer seg på rene forhandlingsløsninger mellom partene i arbeidslivet og myndighetene, og der enigheten oppnås ved inntektsbidrag fra myndighetene, vil bare gi små regulerings effekter.
- Samordnede opplegg der myndighetene deltar kan påvirke inntektsfordelingen mellom lønnstakerne, i retning av jevnere inntektsfordeling enn hva en ville ha fått med normale lønnsforhandlinger. Dette gjelder spesielt når en tar i bruk regulerings tiltak, siden de vil virke mest regulerende på de næringer med best lønnsevne.

Dette vil i så fall innebære at et vedvarende inntektspolitisk samarbeid vil ha klare begrensninger når det gjelder muligheten for å få til et lavere nominelt forløp. Et slikt resultat vil forutsette at myndighetene har, eller skaffer seg, mulighet til selv å sette de nødvendige rammer for inntektsveksten. Siden slike inngrep - utenom i helt enkeltstående tilfelle - må forutsette en stor grad av oppslutning blant aktørene på arbeidsmarkedet, vil muligheten for å drive en effektiv inntektspolitikk være bedre jo større vekt arbeidslivsorganisasjonene legger på fordelingsaspektet. Denne konklusjonen kan kanskje også forklare hvorfor inntektspolitisk samarbeid ikke har gitt de tilsiktede resultater i mange land, der viljen til regulerende inngrep og ønsket om inntektsutjevning er svakere enn i Norge.

I det følgende skal vi redegjøre nærmere for beregningene. I kapittel II tar vi for oss problemstillingene og metodespørsmål. I kapitlene III, IV og V går vi forholdsvis grundig igjennom de empiriske resultatene for henholdsvis nominelle lønninger, priser og driftsmarginer og til slutt reallønn og realinntekter. De realøkonomiske virkningene behandles i kapittel VI. I vedlegg A tar vi først for oss lønnsdannelsen slik den foreligger i modellen, for deretter å gå nærmere inn på beregningen av reguleringsvirkning og gjeninnhentingegrad. De ulike beregningsalternativene presenteres nærmere i vedlegg B.

II. Bakgrunn, problemstillinger og metode

Hovedtrekk ved inntektsreguleringen

Den normale lønnsdannelsen i Norge preges av frie oppgjør mellom de store organisasjonene i arbeidslivet, eventuelt med inntektsbidrag fra myndighetene og/eller etterfølgende lønnsnemnd når partene ikke har vært i stand til å komme til enighet. Betydelige lønnstillegg har dessuten vært gitt i lokale forhandlinger, enten som tillegg til de sentralt gitte tilleggene, eller for inntektstakere som ikke har vært medlemmer av de store landsomfattende organisasjonene.

Innføringen av den første inntektsreguleringsloven våren 1988 satte denne normale lønnsdannelsesmekanismen ut av kraft. Bakgrunnen for inngrepet var en bred forståelse blant partene i arbeidslivet og innen det politiske miljøet om behovet for ekstraordinære tiltak for å dempe den sterke veksten i lønnskostnadene fra årene før og dermed styrke konkurranseutsatt norsk virksomhet. Loven, som varte fram til utgangen av mars 1989, tok sikte på å holde lønnsveksten innenfor en ramme som på forhånd - og ensidig - var fastsatt av myndighetene.

Den andre loven, som gjaldt fra april 1989 til mars 1990, representerte ikke et like sterkt brudd med den normale lønnsdannelsen. Loven bestemte i dette tilfellet at ingen lønns-takergrupper skulle få større lønnstillegg enn det som ble gitt i de sentrale lønnsforhandlingene. Det var overlatt til partene i de sentrale oppgjørene å komme fram til den konkrete rammen for lønnsveksten. Regjeringen nøyde seg med å peke på nødvendigheten av et "moderat" oppgjør. Dessuten deltok Regjeringen selv som part i forhandlingene, i den forstand at avtalen bygde på et tilbud fra Regjeringen om å redusere både arbeidsgiveravgiften og investeringsavgiften for bedriftene.

Selv om lønnsforhandlingene for de ansatte som fikk sine lønnsvilkår bestemt i de sentrale oppgjørene i utgangspunktet ikke var underlagt lovregulering, kan loven ha hatt betydning for lønnsutviklingen også for disse gruppene: Reguleringen av de øvrige lønnstakergruppene kan ha bidratt til å moderere de sentralt avtalte tilleggene. Lovreguleringen, som ble ønsket av LO, var en garanti for at moderasjonskravet skulle omfatte alle lønnstakergrupper, ikke bare medlemmene av de store landsomfattende organisasjonene. Ikke bare oppfatninger om rettferdighet, men også rene økonomiske interesseforhold kan ligge bak en slik vurdering. De sentrale oppgjørene munner ut i bindende tariffavtaler mellom de store, landsomfattende arbeidstaker- og arbeidsgiversammenslutningene. Disse organisasjonene har størst dekning innenfor industri og offentlig sektor. Det betyr at det først og fremst er ansatte i industrien og i offentlig sektor som får sine lønnsforhold avtalefestet i de sentrale forhandlingene. Lønnsutviklingen for disse gruppene har imidlertid liten direkte betydning for den innenlandske prisutviklingen, som jo er med på å bestemme reallønnsutviklingen for disse lønnstakerne. Prisutviklingen blir derimot i stor grad påvirket av lønnsutviklingen for de øvrige lønnstakergruppene, som i langt mindre grad er parter i de sentrale forhandlingene.

Det at tilleggene både i 1988 og 1989 ble gitt som faste kronebeløp pr. time (riktig nok med noe større beløp for enkelte industribransjer), samtidig som mulighetene for lokale tillegg ble fjernet, bidro forøvrig til at begge disse oppgjørene fikk en viss lavlønsprofil. Dette kom til å påvirke virkningen av lovreguleringen mellom sektorene, slik vi skal komme tilbake til nedenfor.

Erfaringene, blant annet fra stikkprøvekontroller utført av Statens pristilsyn, tyder på at inntektsreguleringslovene i stor grad ble fulgt opp. Dette betyr imidlertid ikke at lønnsveksten i økonomien ble begrenset til lovenes rammer, idet en rekke andre forhold, slik som skift-, akkord- og overtidsarbeid, samt strukturelle endringer i sammensetningen av arbeidsstyrken, påvirker den gjennomsnittlige lønnsutviklingen.

For en nærmere oversikt over lønnsoppgjørene de to siste årene og innholdet i og kontrollen med de to inntektsreguleringslovene, viser vi til Vedlegg A i Rapport nr. 1 fra Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene (1990).

Problemstillinger

Beregningene våre tar sikte på å svare på tre spørsmål:

- 1) Hva var virkningene av inntektslovene på lønnsutviklingen og andre makroøkonomiske størrelser?
- 2) Er det noen forskjell på virkningene av den første og den andre loven?
- 3) Hva vil lønnsveksten bli i tiden framover, når reguleringene nå er opphevet?

Virkningene av de to inntektsreguleringslovene på lønnsutviklingen og andre variable er anslått ved å sammenligne den historiske utviklingen (videreført med prognoser fram til 1992) med en beregnet utvikling uten noen lov og en beregnet utvikling med bare den første loven.

Utgangspunktet vårt er at vi antar at lønnsutviklingen de siste to årene har blitt som den har blitt, nettopp fordi den var lovregulert. Denne utviklingen ser vi i forhold til en bane der lønningene følger utviklingen i de ordinære lønnsbestemmende faktorene, slik som pris- og produktivitetsvekst, endringer i skatter og arbeidsgiveravgifter og nivået på arbeidsledigheten, slik den normale lønnsdannelsen er beskrevet og tallfestet i lønnsrelasjonene i SSBs makroøkonomiske modell KVARTS; se Vedlegg A for en kortfattet oversikt og Bowitz (1989) for en grundigere dokumentasjon. Om lønnsveksten har blitt lavere enn det som ville ha fulgt av en normal lønnsdannelse, tilskriver vi denne forskjellen at lovreguleringen satte en øvre grense på lønnstilleggene. Om derimot utviklingen i de lønnsmotiverende faktorene tilsier en lavere lønnsvekst enn det den faktisk ble, antar vi at det at loven opererte med en ramme bidro til å trekke lønnsveksten opp.

Med virkninger tenker vi ikke bare på hvilke virkninger reguleringene har hatt så langt, men også hvilke virkninger de vil kunne få på noe lengre sikt. De tre spørsmålene ovenfor skal vi derfor se i forhold til noen mulige baner for lønnsveksten etter at reguleringen er opphevet. I én bane utvikler lønningene seg etter opphevingen i takt med utviklingen i de ordinære lønnsbestemmende faktorene. Det skjer altså ingen spesiell gjeninnhenting av den lønnsveksten som eventuelt gikk tapt under reguleringen. I to andre baner antar vi at lønnsveksten forbigående vil bli påvirket av at den tidligere var lovregulert, det skjer altså en viss grad av gjeninnhenting.

Graden av gjeninnhenting, som vil variere mellom sektorer, vil vi hente fra beregninger av graden av gjeninnhenting etter lønnsstoppen i 1978-79. Sammen med størrelsen på reguleringsvirkningen vil den bestemme hvor stor gjeninnhenting vil kunne bli om vi legger gjeninnhenting etter lønnsstoppen i 1978-79 til grunn. Siden norsk økonomi var inne i en

høykonjunktur da pris- og lønnsstoppen i 1978-79 ble opphevd, mens de to reguleringslovene vi har hatt nå er blitt avsluttet i en lavkonjunktur, kan en ikke se bort fra at graden av gjeninnhenting kan bli lavere denne gang. Det at opphevingen av reguleringen i 1980 kom sammen med den sterke oljeprisøkningen (OPEC 2), mens prisstigningstakten i 1990 er jevn og lav, kan imidlertid trekke i motsatt retning. En fikk ikke full gjeninnhenting i 1980 pga. sterk prisvekst hjemme og ute. Lar vi det første momentet veie tyngst, kan i så fall banene med henholdsvis full og ingen gjeninnhenting, sees som en øvre og nedre grense for en sannsynlig utvikling i lønningene etter at reguleringen er avsluttet.

Ettersom lønnsutviklingen i noen sektorer har blitt sterkere under inntektsreguleringen enn det som følger av de ordinære lønnsmotiverende faktorene, står vi ikke bare overfor muligheten for en positiv gjeninnhenting i mange av sektorene, men også muligheten for en negativ "gjeninnhenting" i noen sektorer. Vil vi derfor operere med to gjeninnhentings-alternativer: ett der de som ble regulert ned får en viss gjeninnhenting, mens de som ble "regulert" opp beholder gevinsten, og ett der gevinsten for de siste går tapt i takt med at de andre oppnår en delvis gjeninnhenting av det de tapte.

Metode

Beregningene våre er gjennomført i to trinn: I første trinn har vi beregnet de isolerte virkningene av lovreguleringen på lønnsveksten innen de enkelte sektorene ved å regne på lønnsrelasjonene alene. Formålet med disse beregningene er å finne fram til de rene reguleringsvirkningene av lovreguleringene, dvs. hvor mye svakere lønnsveksten ble i reguleringsperioden i forhold til det som fulgte av at de ordinære lønnsmotiverende faktorene ble slik de faktisk ble. Kombinert med anslag på i hvilken grad den lønnsveksten som gikk tapt under reguleringen vil bli gjeninnhentet, kan vi dermed lage anslag for gjeninnhenting etter opphevelsen av reguleringen. Disse beregningene er dokumentert i vedlegg B.

I andre trinn har vi brukt de beregnede regulerings- og gjeninnhentingsvirkningene fra første trinn til å beregne de samlede virkningene av reguleringen på lønninger, priser mv. når vi simulerer på hele KVARTS-modellen. For den mest oppdaterte dokumentasjon av KVARTS, se Bowitz og Eika (1989). Disse beregningene, som er presentert nedenfor, fanger ikke bare opp de direkte virkningene på lønningene som skyldes lovreguleringene, men også de indirekte virkningene, f.eks. at en annen lønnsutvikling (uten noen lovregulering) ville ha påvirket prisutviklingen og dermed virket tilbake på lønnsutviklingen. Vi fanger altså også opp alle indirekte virkninger som lovreguleringene har hatt (så langt de er spesifisert i modellen) som skyldes inngrepet i lønnsdannelsen.

Vi tar derimot ikke hensyn til eventuelle direkte adferdsvirkninger av lovreguleringen på andre variable, f.eks. at bedriftenes forventningsdannelse kan ha blitt endret som følge av lovreguleringen av lønningene, og at dette har medført at prisdannelsen heller ikke har fungert som normalt.

Når vi har valgt denne avgrensningen av virkningene av lønnsreguleringen, så skyldes det dels at vi ikke kan skille mellom virkningene av lønnslovene og andre grunner til at f.eks. prisdannelsen eventuelt ikke har fungert som normalt. Vi kan heller ikke erstatte manglende observasjoner av hvordan prisveksten oppfører seg ved opphevingen av lønnsloven ved å trekke på erfaringer fra lønnsstoppen i 1978-79, siden det den gang også var prisstopp.

Nå tror vi ikke at det er vesentlige virkninger av lønnsloven som blir neglisert ved denne avgrensningen. Erfaringene fra 1978-79 synes å være at prisdannelsen ble langt mindre påvirket enn lønnsdannelsen, til tross for at det ikke bare var lønnstopp, men også prisstopp. Heller ikke for andre variable av betydning for lønnsdannelsen, slik som produktivitet og arbeidsledighet, er det grunn til å tro at vi mister vesentlige effekter via andre mekanismer. Om det for eksempel var slik at innføringen av lønnsregulering i seg selv påvirket forventningene til framtidig salg på det norske markedet i negativ retning, så kan sysselsettingsnedgangen ha blitt sterkere enn det som følger av en normal etterspørsel etter arbeidskraft. Dette vil i så fall både ha slått ut i høyere ledighet og høyere produktivitetsvekst enn det som ville ha vært tilfellet i en normal situasjon, dvs en situasjon uten lønnsregulering, men hvor alle andre forhold/variable var de samme. Dette vil dette trekke i retning av at vi i våre beregninger av situasjonen uten noen lov undervurderer sysselsettingsutviklingen, og dermed overvurderer ledigheten og produktivitetsveksten. Disse to feilene vil i såfall trekke den beregnede lønnsveksten i hver sin retning. Men fordi endringer i ledigheten bare vil ha små tilbakevirkninger på lønnsdannelsen ved dagens høye ledighetsnivå, ville feilen i hovedsak ha bestått i at vi overvurderer den produktivitetsveksten vi ville fått uten noen lov, dvs. at vi overvurderer lønnsveksten vi ville ha fått uten reguleringen og dermed overvurderes også virkningen av reguleringen på lønningene.

Beregningsresultatene avhenger av hvor godt modellen beskriver hvordan norsk økonomi hadde fungert uten noen lønnslov. Selv om vi har kommet fram til den valgte modellspesifikasjonen gjennom en grundig testing mot en rekke andre alternative spesifikasjoner, og selv om vi mener at modellen gir en både teoretisk og beregningsmessig tilfredsstillende forklaring på hvordan norsk økonomi utviklet seg fra slutten av 1960-tallet og fram til midten av 1980-tallet, kan vi selvsagt ikke være sikre på at det samme gjelder for perioden 1988-92. Ett viktig trekk her er at arbeidsledigheten i tallmaterialet som danner bakgrunnen for spesifikasjonen/tallfestingen av lønnsvekstrelasjonene ikke har vært i nærheten av dagens høye nivå. Dermed er usikkerheten knyttet til ledighetens innvirkning på lønnsveksten og dermed hele lønnsdannelsen ved et høy arbeidsledighetsnivå som det vi har hatt i den aktuelle perioden, forholdsvis stor.

Det er dessuten viktig å huske på at vi implisitt forutsetter at alternativet til lønnslov ville vært en normal lønnsdannelse, men ingen andre typer dramatiske inngrep. I det hele tatt forutsetter vi at alle andre økonomisk-politiske tiltak ville vært de samme uten lovreguleringen. Formålet vårt er altså å studere virkningene av lovreguleringen isolert sett, ikke virkningen av en annen økonomisk politikk.

De beregningene vi presenterer nedenfor er som nevnt i hovedsak en oppdatering av tilsvarende beregninger vi utførte våren 1989. I tillegg til at det nå foreligger foreløpige regnskapstall for 1989, kan også vurderingen av de økonomiske utsiktene for årene framover være noe endret.

III. Virkninger på nominelle lønninger

Som nevnt har vi regnet på tre alternativer for hva som kan skje med lønningene når lovreguleringene avsluttes: ingen gjeninnhenting, samme grad av gjeninnhenting som etter pris- og lønnsstoppen i 1978-79, og gjeninnhenting bare for de sektorene der lønningene ble regulert ned som følge av loven. En kortfattet oversikt over de i alt 7 alternative beregningene er gitt i tabell 1 og en mer detaljert oversikt i Vedlegg B.

Tabell 1. Oversikt over beregningsalternativene 1)

N:	Normal lønnsdannelse i hele perioden (kontrafaktisk)
U:	Lønnslov I (historisk), deretter normal lønnsutvikling uten gjeninnhenting (kontrafaktisk)
GB:	Lønnslov I (historisk), deretter normal lønnsutvikling med delvis gjeninnhenting (tap for noen sektorer) (kontrafaktisk)
G:	Lønnslov I (historisk), deretter normal lønnsutvikling med delvis gjeninnhenting bare for sektorer der lønningene ble regulert ned (kontrafaktisk)

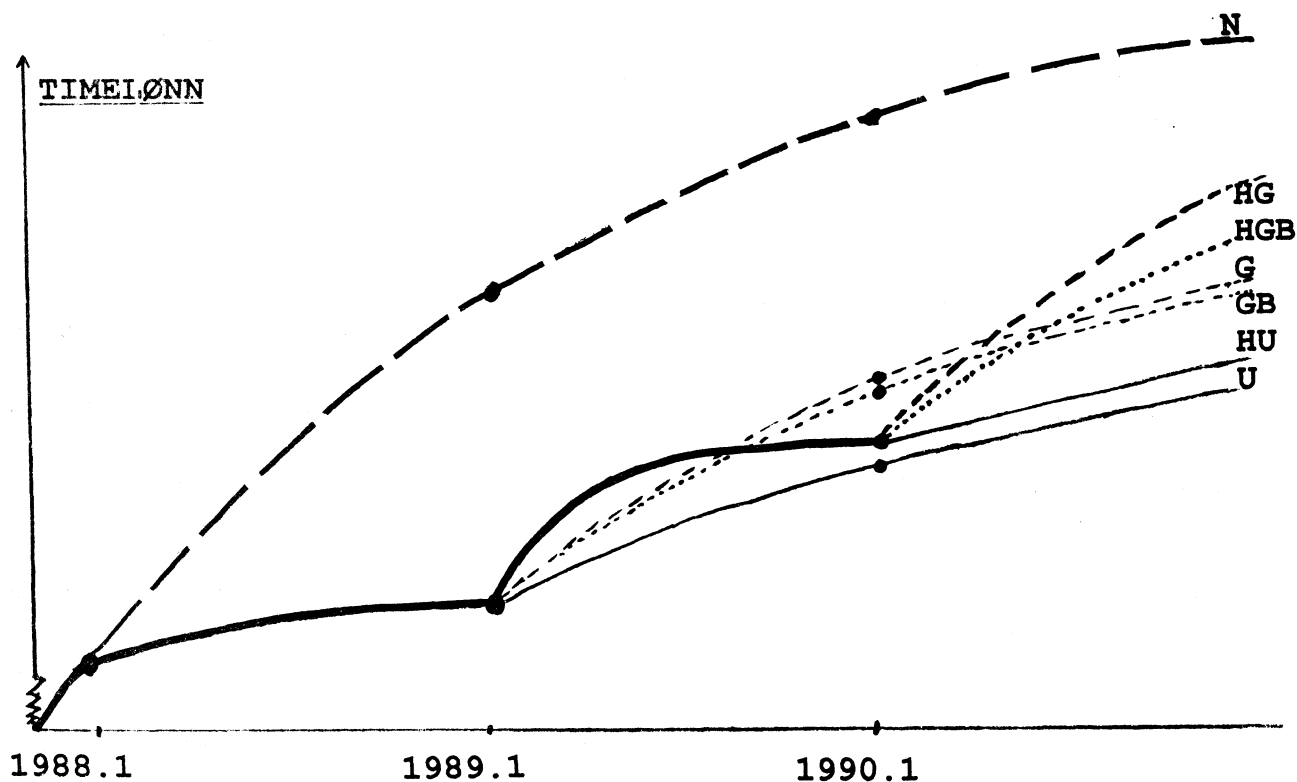
HU:	Lønnslov I og II (historisk), deretter normal lønns utvikling uten gjeninnhenting (betinget prognose)
HGB:	Lønnslov I og II (historisk), deretter normal lønnsutvikling med delvis gjeninnhenting (tap for noen sektorer) (betinget prognose)
HG:	Lønnslov I og II (historisk), deretter normal lønnsutvikling med delvis gjeninnhenting bare for sektorer der lønningene ble regulert ned (betinget prognose)

1) I alternativene med gjeninnhenting forutsettes det samme grad av gjeninnhenting på sektornivå som etter opphevingen av lønnsstoppen 1978-79.

En stilisert skisse av lønnsutviklingen i de 7 alternative beregningene er vist i figur 1. Den faktiske utviklingen er vist med tykk strek. Fordi de beregnete B-alternativene inneholder "negativ gjeninnhenting" for noen sektorer, plasserer de seg stort sett mellom U- og G-alternativene i figurene. Slikt sett danner U- og G-alternativene som oftest en nedre og øvre grense for lønnsutviklingen etter avviklingen av reguleringene, og vi vil vanligvis nøye oss med å vise dem.

Lønnsbegrepet vi opererer med er gjennomsnittlig utbetalt lønn pr. arbeidet time i hver næring. Denne blir påvirket av flere forhold:

- endringer i satser og regelverk
- endringer i bruk av overtid og helge-, skift- og akkordarbeid mv.
- endringer i normalarbeidstid (målt i arbeidete timer) for ukes- og månedslønne
- strukturelle endringer i sammensetningen av sysselsettingen i næringen i kombinasjon med forskjeller i lønnsnivå etter ansiennitet, yrke, næring, geografi og evt. andre faktorer.

FIGUR 1

Det var bare den normale lønnsdannelsen knyttet til det første punktet ovenfor som ble satt ut av kraft ved innføringen av lønnsloven. De historiske tallene vil imidlertid også være påvirket av faktorene i de tre siste punktene. Holdbarheten i konklusjonene våre vil altså avhenge av i hvilken grad beregningene klarer å fange opp de endringene i lønningene som skyldtes de tre siste punktene.

Selv om beregningene er foretatt på relativt detaljert nivå (modellen har 27 produksjonssektorer), er usikkerheten ved beregningene selvsagt store. Trolig er påliteligheten noe større på aggregert nivå. Ved presentasjonen av resultatene kan det dessuten være hensiktsmessig å konsentrere seg om en tredeling av sektorene i tillegg til totalen: Industri i alt, offentlig sektor i alt og andre fastlands-næringer i alt.

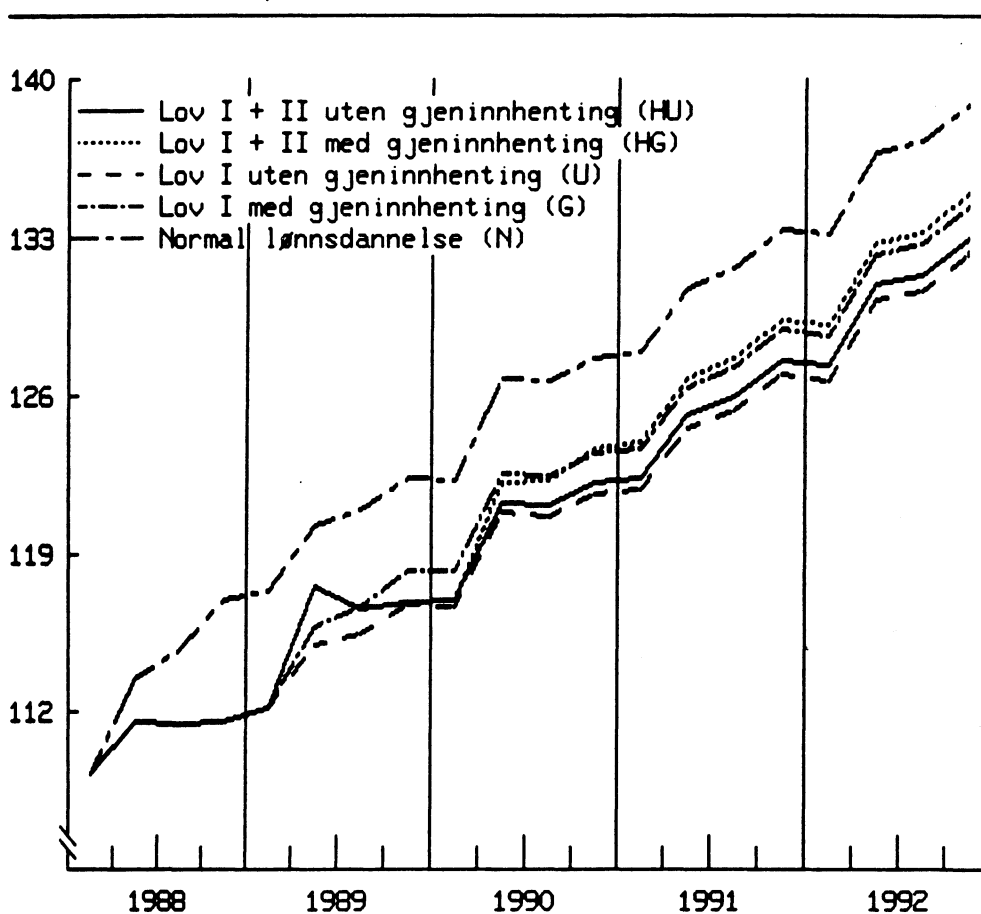
Industri

Den gjennomsnittlige timelønnsutviklingen i industrien i de ulike alternativene er vist i figur 2 og tabell 2. Mens figuren viser lønnsnivåene, viser tabellen den årlige lønnsveksten samt den kumulerte lønnsveksten fra 1987 til 1992 (altså veksten i lønnsnivået fra 1987 til 1992).

Som det framgår bidro den første loven til en vesentlig lavere lønnsvekst i industrien i alt enn hva en kunne ha ventet om lønnsdannelsen hadde fulgt det normale mønsteret. Den første loven hadde dermed en klart lønnsdempende effekt.

Videreføringen av reguleringen i den andre loven ga derimot ingen ytterligere reguleringseffekt; det faktiske lønnsnivået i 1.kvartal 1990 er anslått å være svakt høyere enn hva nivået ville ha vært uten den andre loven, forutsatt ingen gjeninnhenting av det som gikk tapt under den første loven (alternativ U). Vi ser imidlertid av figuren at forløpet gjennom tariffperioden ble noe anderledes enn normalt, ved at hele tillegget kom i 2.kvartal 1989. Med en normal lønnsdannelse ville tilleggene ha kommet mer spredt over året, idet lønnsglidningen vanligvis står for en stor del av lønnsveksten i industrien.

FIGUR 2. GJENNOMSNITTLIG LØNNSNIVÅ I INDUSTRI
Kroner pr. time

De to alternativene med "negativ gjeninnhenting" (GB og HGB, som er utelatt fra figuren) er svært like de to alternativene med bare positiv gjeninnhenting (G og HG). Det skyldes at lønningene ifølge beregningene ble effektivt regulert ned i alle industrisektorene utenom i gruppen næringsmidler, teko mv, der lavlønsprofilen fra oppgjøret i 1989 ga et noe større lønnstillegg enn det som følger av den normale lønnsdannelsen for sektoren. Bortsett fra dette

blir det bare de indirekte virkningene fra endringer i andre sektors lønnsvekst som genererer forskjeller.

Tabell 2. Beregnet gjennomsnittlig timelønnsvekst i industri

	1988	1989	1990	1991	1992	KUM
Uten lov	8,3	5,9	4,7	4,1	4,3	29,9
Lov I u/gjeninnhenting	5,8	3,5	4,5	3,9	4,3	23,7
Lov I m/gjeninnhenting/tap	5,8	4,3	5,1	4,0	4,3	25,6
Lov I m/gjeninnhenting	5,8	4,3	5,1	4,0	4,3	25,6
Lov I+II u/gjeninnhenting	5,8	4,3	4,0	4,1	4,3	24,4
Lov I+II m/gjen.henting/tap	5,8	4,3	4,7	4,6	4,3	25,9
Lov I+II m/gjeninnhenting	5,8	4,3	4,7	4,7	4,4	26,2

Som tidligere nevnt kan vi se på alternativene U og G som en betinget nedre og øvre grense for lønnsutviklingen om lønnsdannelsen hadde vendt tilbake til det normale etter den første lønnsloven, dvs. et bånd som lønnsutviklingen med en viss sannsynlighet ville ha holdt seg innenfor. Tilsvarende kan alternativene HU og HG sees på som en nedre og øvre grense for en normal lønnsdannelse etter avslutningen av den andre lønnsloven.

At den avtalen som ble inngått i industrien våren 1989 ga lønnstillegg gjennom den etterfølgende tariffperioden som lå innenfor det beregnede "lønnsbåndet" fra den første loven, og dermed inneholdt en viss grad av gjeninnhenting, er ikke overraskende, tatt i betraktning at avtalen ble forhandlet fram på forholdsvis fritt grunnlag. Dette betyr ikke nødvendigvis at videreføringen av reguleringen var uten virkning, det kan være at den motvirket en større grad av gjeninnhenting enn det faktisk fikk. Således er det faktiske lønnsnivået i 1.kvartal 1990 anslått til å ligge klart under hva det ville ha vært uten videreføringen av reguleringen, men med samme grad av gjeninnhenting av det som gikk tapt under den første loven som etter pris- og lønnsstoppen i 1978-79 (alternativ G).

Beregningene viser imidlertid at videreføringen av lønnsloven bidro til at båndet for framtidig lønnsvekst nå er oppjustert svakt i forhold til plasseringen etter den første lønnsloven. Som det framgår av tabell 2 setter alternativene HU og HG - som utgjør yttersidene av båndet - en "ramme" på lønnsveksten for 1990 på mellom 4,0 og 4,7 prosent, avhengig av gjeninnhentingsgrad. De delene av årets lønnsoppgjør som er ferdig så langt har pekt mot en lønnsvekst i nederkant av dette intervallet, dvs. mot en bare svak gjeninnhenting, men de etterfølgende lokale forhandlingene kan trekke anslaget - og dermed gjeninnhentingsgraden - oppover.

Alle de viste gjeninnhentingsalternativene innebærer at det nominelle lønnsnivået i industrien vil bli varig lavere enn hva det ville ha vært uten noen lovregulering overhodet, noe som blant annet skyldes at gjeninnhentingsgraden var forholdsvis lav for industrien etter lønnstoppen i 1978-79, 50 prosent eller mindre. Lønnsveksten vil imidlertid neppe bli varig påvirket av

lovreguleringen. Som det framgår av tabell 2 er lønnsveksten i 1992 i alle de andre alternativene på linje med alternativet uten noen lov. Den viktigste virkningen av lønnsreguleringen var slik sett at den brakte lønnsveksten raskere ned på et lavere nivå enn det en mer fri lønnsdannelse ville ha klart.

Offentlig sektor

Den gjennomsnittlige timelønnsutviklingen for offentlig sektor for de ulike alternativene er vist i tabell 3 og figur 3. Som for industrien er det ubetydelige forskjeller mellom hver av de to gjeninnhentingvariantene, derfor er bare alternativene med positiv gjeninnhenting vist i figuren.

Tabell 3. Beregnet gjennomsnittlig timelønnsvekst i offentlig sektor

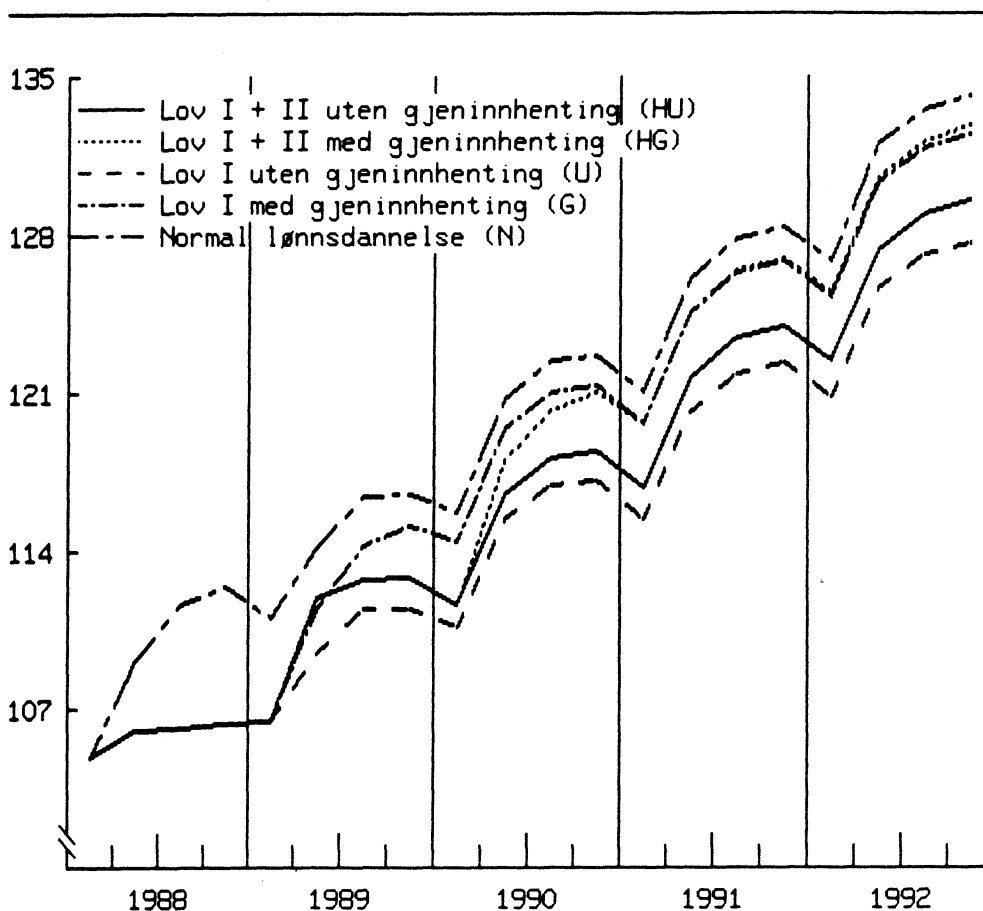
	1988	1989	1990	1991	1992	KUM
Uten lov	8,3	4,6	5,1	4,5	4,6	30,1
Lov I u/gjeninnhenting	4,6	3,6	4,8	4,3	4,5	23,8
Lov I m/gjeninnhenting/tap	4,6	5,6	6,4	4,4	4,5	28,4
Lov I m/gjeninnhenting	4,6	5,7	6,4	4,4	4,5	28,5
Lov I+II u/gjeninnhenting	4,6	4,9	4,6	4,5	4,6	25,6
Lov I+II m/gjen.henting/tap	4,6	4,9	6,0	5,5	4,6	28,3
Lov I+II m/gjeninnhenting	4,6	4,9	6,0	5,7	4,7	28,7

For offentlig sektor betydde den første loven at lønnsveksten ble betydelig lavere enn det den ville ha blitt med en mer normal lønnsdannelse. Som for industrien innebar den andre loven en viss grad av gjeninnhenting, men likevel klart mindre enn det som ville ha fulgt om gjeninnhenting hadde blitt like sterk som etter lønnsstoppen i 1978-79.

Som følge av at rammen for den andre loven ga en viss gjeninnhenting for offentlig sektor, er nedre grense for lønnsbåndet justert svakt oppover i forhold til en situasjon uten den forlengede reguleringen. Når det tilsvarende ikke har skjedd for den øvre grensen skyldes det at offentlig sektor ifølge beregningene nær fikk full - vel 90 prosent - gjeninnhenting etter lønnsstoppen i 1978-79. Hvor stor reguleringsvirkningen har vært er derfor nesten uten betydning for det framtidige lønnsnivået i dette alternativet. Når lønnsnivået med nær full gjeninnhenting likevel blir klart lavere enn nivået uten noen lov overhodet, skyldes det at prisnivået har blitt varig lavere som følge av lovreguleringen.

Alternativene HU og HG antyder en lønnsvekst i offentlig sektor for 1990 på 4,6-6 prosent, altså relativt høyt. Når den beregnede nedre grensen er såpass høy, skyldes det at nivået på arbeidsledigheten normalt ikke synes å ha hatt betydning for lønnsdannelsen i offentlig sektor. Imidlertid har vi ikke tidligere kunnet observere hvordan en normal lønnsdannelse fungerer med en så stor ledighet som den vi har idag.

FIGUR 3. GJENNOMSNITTLIG LØNNSNIVÅ I OFFENTLIG SEKTOR
Kroner pr. time

Den høye øvre grensen skyldes at reguleringsvirkningen av lovene har vært relativt stor, samtidig som dette alternativet - som nevnt - er basert på nær full gjeninnhenting. Om det er riktig at nivået på arbeidsledigheten normalt ikke påvirker lønnsveksten i offentlig sektor, kan det bety at den høye ledigheten vi har idag heller ikke vil dempe gjeninnhenting.

For offentlig sektor ble det våren 1990 enighet om en ramme på rundt 4,2 prosent for 1990, altså vesentlig lavere enn det som følger av vårt lønnsbånd. En del av den beregnede gjennomsnittlige lønnsveksten i offentlig sektor kommer imidlertid vanligvis som følge av vridninger i stillingsstrukturen. Under lønnsloven har mulighetene for justeringer av stillingsstrukturen vært svært begrenset. En kan derfor ikke se bort fra at det nå foreligger et oppdemmet behov for slike justeringer, dvs. at denne typen lønnsglidning i 1990 kan bli noe sterkere enn normalt. Det vil kunne gi en sterkere vekst i gjennomsnittlig timelønn enn det som er lagt til grunn i rammene fra forhandlingene.

Andre fastlandsnæringer

Den gjennomsnittlige timelønnsutviklingen for de andre fastlandsnæringene (privat sektor utenom industri, oljevirksomhet og utenriks sjøfart) for de ulike alternativene er vist i tabell 4 og figurene 4a og 4b. Denne sektoren er dominert av lønnsutviklingen for varehandel, innenlandsk transport, bygge- og anleggsvirksomhet, bank- og forsikringsvirksomhet og annen privat tjenesteyting.

For enkelte av næringene i denne sektoren viser beregningene at den faktiske lønnsutviklingen i reguleringsperiodene - først og fremst under den andre loven - ble sterkere enn det som følger av de ordinære lønnsmotiverende faktorene, dvs. det oppsto en beregnet "gevinst" som følge av loven. Av denne grunn har vi i figur 4b tatt med utviklingen i alternativene GB og HGB, som viser utviklingen om deler av denne gevinsten skulle gå tapt etter opphevingen av reguleringen.

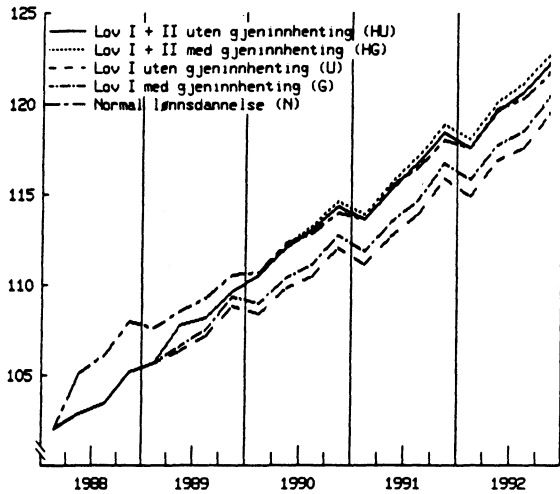
Tabell 4. Beregnet gjennomsnittlig timelønnsvekst for fastlands-bedrifter utenom industri

	1988	1989	1990	1991	1992	KUM
Uten lov	8,7	3,5	3,1	3,1	3,4	23,7
Lov I u/gjeninnhenting	6,7	3,5	3,0	2,9	3,4	21,0
Lov I m/gjeninnhenting/tap	6,7	3,7	3,2	3,0	3,4	21,7
Lov I m/gjeninnhenting	6,7	3,8	3,3	3,0	3,4	21,9
Lov I+II u/gjeninnhenting	6,7	4,3	4,3	3,1	3,5	23,9
Lov I+II m/gjen.henting/tap	6,7	4,3	4,0	2,9	3,4	23,1
Lov I+II m/gjeninnhenting	6,7	4,3	4,5	3,3	3,6	24,4

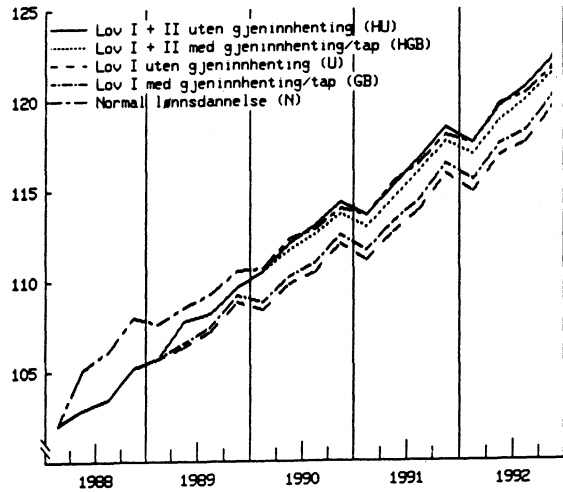
Det framgår at den første inntektsreguleringsloven fikk en noe mindre betydning for lønnsutviklingen i denne sektoren enn for industrien og offentlig sektor. For den andre loven kan vi endog snakke om en motsatt effekt, den faktiske lønnsutviklingen ble sterkere enn hva som følger av en normal lønnsdannelse, selv om en sammenligner med tilfellet der de næringene som ble effektivt regulert i den første perioden fikk gjeninnhenting i det andre året (alternativ G). Dette må sees på bakgrunn av at fallende prisvekst og økende arbeidsledighet gjennom 1988 normalt skulle tilsi en klart lavere lønnsvekst i disse næringene i 1989.

Om vi tolker forskjellen mellom faktisk lønnsutvikling og beregnet utvikling uten noen lov som virkning av inntektslovene, betyr dette at lovreguleringen kan ha bidratt til å trekke opp lønningene i enkelte næringer med svak utvikling i lønnsmotiverende faktorer. Dette må sees på bakgrunn av at eksistensen av et stipulert kronetillegg i loven ikke bare må ha fungert som en øvre grense for lønnsutviklingen, men i enkelte tilfelle også som en nedre grense; et beløp lønnstakerne hadde "rett" til å få. For noen næringer var imidlertid utviklingen i de lønnsmotiverende faktorene så svak at den faktiske lønnsutviklingen likevel ble lavere enn den lovbestemte rammen.

FIGUR 4a. GJENNOMSITTLIG LØNNSNIVÅ I ANDRE FASTLANDSNÆRINGER
Kroner pr. time

FIGUR 4b. GJENNOMSITTLIG LØNNSNIVÅ I ANDRE FASTLANDSNÆRINGER
Kroner pr. time

Dermed har vi fått det paradoksale resultatet at mens lønnstakerorganisasjonene innen industri og offentlig sektor krevde videreføring av lønnsloven for å sikre at ansatte i de andre fastlandsnæringene ikke skulle få større lønnstillegg enn det som ble gitt i de sentrale oppgjørene, kan resultatet av lovreguleringen i enkelte næringer - og for sektoren andre fastlandsnæring som helhet - ha vært motsatt, at ansatte i disse næringene ble sikret større tillegg enn hva de ville fått med en mer normal lønnsdannelse.

Selv om disse konklusjonene kan trekkes med en tilsynelatende betryggende margin, skal en ikke være for kategorisk. Som vi har nevnt foran er lønnsbegrepet i våre beregninger faktisk utbetalt lønn for hver næring regnet pr. arbeidet time, og denne størrelsen vil være påvirket av en rekke forhold som neppe er tilstrekkelig forklart i lønnsrelasjonene, gitt at formålet er å studere virkningene av inntektsreguleringslovene.

For det første var antall timer pr. normalårsverk i denne sektoren nær 0,9 prosent lavere i 1989 enn i 1988 på grunn av kalendariske effekter, mens det fra 1987 til 1988 var en økning på vel 0,4 prosent i antall timer pr. normalårsverk. Et lavere timeantall bidrar til å øke den implisitte timelønssatsen for lønnstakere som er månedslønte. Siden det er relativt mange månedslønte innen denne sektoren, kan vi dermed ha overvurdert den dempende virkningen av reguleringen i 1988 og undervurdert virkningen i 1989.

For det andre fanger en slik lønssats opp virkningene av strukturelle vridninger i sammensetningen av arbeidsstyrken. I reguleringsperioden har det innen enkelte sektorer vært en vridning i sammensetningen mot grupper med et høyere lønnsnivå, noe som bidrar til å øke gjennomsnittslønna. Dette skyldes først og fremst en kraftig nedgang i sysselsatte i lavere

aldersgrupper i sektorer der lønnsnivå og alder (ansiennitet) følger hverandre. I rapportene fra Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene (1989, 1990) er det anslått at endringer i aldersstrukturen påvirket lønnsutviklingen innen varehandel, bank og forsikring og forretningsmessig tjenesteyting fra 1987 til 1988 med 0,6-1,2 prosent, og fra 1988 til 1989 med 0,6-1,8 prosent. Det kan således også her argumenteres for at vi ved å bruke gjennomsnittlige timelønnstall for alle sysselsatte har undervurdert den dempende virkningen av reguleringen.

Imidlertid må vi se disse forbeholdene i sammenheng med hvordan lønnsdannelsen normalt fungerer i disse næringene og beskrivelsen av den i modellen vi har benyttet. I den grad slike effekter viser samvariasjon med utviklingen i de lønnsbestemmende faktorene, og dermed har gjort seg gjeldende i den perioden relasjonene våre er tallfestet på, så kan vi i beregningene implisitt ha fått tatt hensyn til disse virkningene.

Siden alderssammensetningseffekten trolig vil variere over tid med sysselsettingsveksten i sektoren (negativ alderseffekt i ekspansjonsfaser og positiv effekt i kontraksjons-/avmatningsfaser), vil den være konjunktursyklisk. Det betyr at ved tallfestingen av lønnsrelasjonene kan effekten ha blitt fanget opp av effektene av andre sykliske variable, slik som produktivitetsveksten i sektoren og nivået på arbeidsledigheten. I så fall kan en komme til å undervurdere de positive isolerte effektene på lønnsveksten av lav arbeidsledighet eller økt produktivitet (noe som kan forklare hvorfor produktivitet har falt ut som (signifikant) forklaringsvariabel ved tallfestingen av lønnsrelasjonene for alle de tjenesteytende næringene utenom varehandel).

I den grad alderssammensetningseffekten er fanget opp av arbeidsledighetsvariabelen, vil de negative virkningene av den høye ledigheten i 1988 og 1989 være undervurdert, dvs. at den beregnede lønnsveksten for 1988 og 1989 implisitt inneholder en viss korreksjon for endringene i alderssammensetningen. I den grad effekten ble fanget opp av produktivetsvariabelen, eventuelt slik at den falt ut som forklaringsfaktor, kan vi imidlertid ha undervurdert den lønnsveksten en ville fått med en normal lønnsdannelse i 1988 og 1989. Det skyldes at produktivitetsveksten i disse to årene ikke utviklet seg som normalt, men økte sterkt som følge av kraftig nedgang i sysselsettingen. Dermed kan vi både ha undervurdert den lønnsveksten som ville fulgt av den økte produktivitetsveksten og neglisjert virkningen av endringen i alderssammensetningen.

For å belyse mulige konsekvenser av en slik undervurdering, har vi foretatt en beregning av lønnsutviklingen uten noen lønnslov der lønnsveksten i varehandel, bank og forsikring og annen privat tjenesteyting i 1988 og 1989 er gitt tillegg - utover det som følger av de normale lønnsmotiverende faktorene - som svarer til alderssammensetningseffekten for hver av næringene. Dette gir en ytterligere lønnsvekst for sektoren andre fastlandsbedrifter i alt på 0,3 prosent i 1988 og 0,8 prosent i 1989.

Effekten for 1989 tilsvarer akkurat den beregnede "lønnsdrivende" effekten av videreføringen av lønnsreguleringen fra beregningen der vi ikke korrigerer for alderssammensetningseffekten. En normal lønnsdannelse i 1988 og 1989, eventuelt lovregulering i 1988 og en normal lønnsdannelse uten gjeninnhenting i 1989, ville i dette tilfellet altså gitt samme gjennomsnittlig lønnsvekst for sektoren i 1989 som det en fikk med lovreguleringen. Det betyr at videreføringen av lønnsloven under disse forutsetningene ikke ga noen positiv effekt utover det å eventuelt hindre en gjeninnhenting etter reguleringen i 1988.

Siden det kan være grunn til å tro at mye av alderssammensetningseffekten er fanget opp av ledighetsvariabelen (ettersom den jo henger sammen med endringer nettopp i arbeidsmarkedet), innebærer denne beregningen trolig en for sterk korrigering av alderssammensetningseffektene. Lønnsutviklingen med en normal lønnsdannelse ville sannsynligvis ha blitt noe lavere enn det den sistnevnte beregningen antyder, dvs. lavere enn den faktiske lønnsveksten. Vi må dermed kunne fastholde konklusjonen om at videreføringen av lønnsloven kan ha bidratt til å trekke opp den gjennomsnittlige lønnsveksten for andre fastlandsbedrifter i alt.

Det er imidlertid også andre forhold som tilsier varsomhet i konklusjonen om reguleringsvirkningen i 1989. Når den beregnede lønnsveksten med normal lønnsdannelse blir så lav som den blir, skyldes det først og fremst det høye nivået på arbeidsledigheten. Vi har imidlertid ingen historiske erfaringer i etterkrigstiden med hvordan en så høy ledighet påvirker lønnsveksten. Den beregnede virkningen er en direkte konsekvens av hvordan virkningene av ledigheten har vært modellert for perioder der ledighetsnivået har vært langt lavere enn i dag.

Dessuten kan det være at de omfattende oppsigelsene innenfor flere av de skjermede næringene - som har bidratt til både den sterke produktivitetsveksten, alderssammensetningseffekten og den økte ledigheten - skyldes endret adferd i bedriftene, noe som også kunne ha endret lønnsdannelsen i forhold til hva som tidligere har vært normalt. Ikke bare omfanget, men også fortegnet på en slik endring er ukjent for oss, noe som understreker betydningen av å være varsomme med konklusjonene for disse næringene.

Som det framgår av figurene vil kombinasjonen av de to inntektslovene ikke få noen dempende virkning for lønnsnivået på lang sikt i alternativet uten gjeninnhenting. Bare i alternativet der de som "vant" på lovreguleringen taper gevinsten i de kommende årene, viser beregningene at det gjennomsnittlige lønnsnivået også for denne sektoren vil bli lavere som følge av lovreguleringen i de to årene.

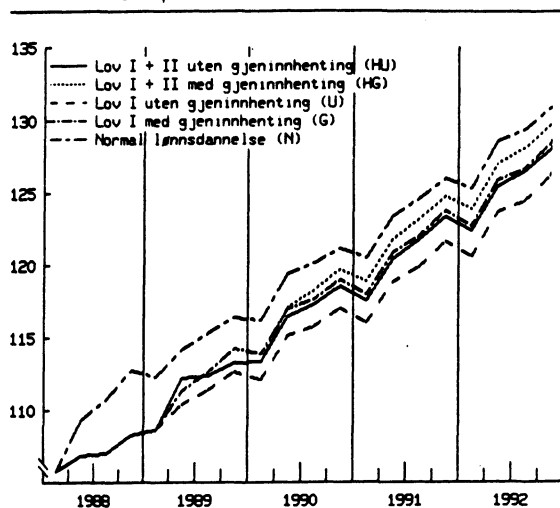
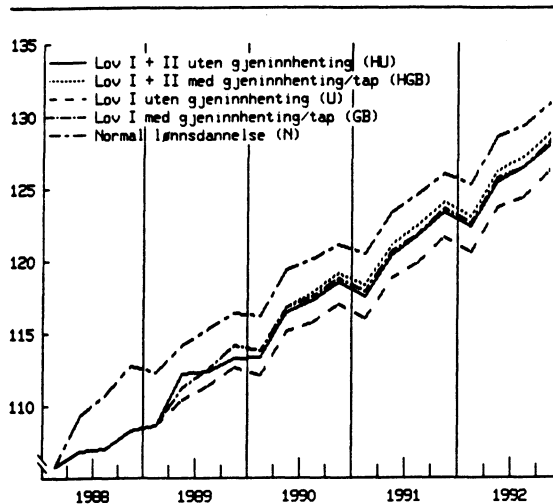
Samlet lønnsutvikling

Den gjennomsnittlige timelønnsutviklingen for alle næringer for de ulike alternativene er vist i tabell 5 og figurene 5a og 5b. Totaltallene viser en klar avdemping av lønnsveksten gjennom 1988 i forhold til den beregnede utviklingen uten noen lønnslov. Tillegget i 2.kvartal 1989 ble større enn det som ville fulgt med en normal lønnsdannelse - selv med gjeninnhenting etter den første loven, men lønnsveksten i resten av tariffperioden ble gjennomgående lavere, fordi lønnsloven satte bom for tillegg i løpet av tariffperioden. Tillegget i 2.kvartal 1989 var imidlertid såpass betydelig at lønnsnivået ved utløpet av reguleringsperioden bare var svakt lavere enn det beregnede nivået uten forlengelse av lønnsloven, men med gjeninnhenting etter den første loven (alternativ G).

Det andre året med lønnslov ga altså en samlet lønnsvekst for norsk økonomi i 1989 som var om lag like sterk som det en - i følge modellen - ville fått med en normal lønnsdannelse med samme grad av gjeninnhenting som etter pris- og lønnsstoppen i 1978-79, eventuelt med en normal lønnsdannelse både i 1988 og 1989. Riktig nok ble i både industrien og offentlig sektor bare noe sterkere enn utviklingen i de lønnsmotiverende faktorene, dvs. bare en svak gjeninnhenting, men dette ble motvirket gjennom sterkere lønnsvekst for de andre fastlandsnæringene.

Tabell 5. Beregnet gjennomsnittlig timelønnsvekst ialt

	1988	1989	1990	1991	1992	KUM
Uten lov	8,5	4,5	4,1	3,7	4,0	27,1
Lov I u/gjeninnhenting	5,8	3,6	3,8	3,5	3,9	22,4
Lov I m/gjeninnhenting/tap	5,8	4,4	4,6	3,6	3,9	24,4
Lov I m/gjeninnhenting	5,8	4,5	4,6	3,7	4,0	24,6
Lov I+II u/gjeninnhenting	5,8	4,4	4,3	3,7	4,0	24,2
Lov I+II m/gjen.henting/tap	5,8	4,4	4,7	4,0	4,0	25,0
Lov I+II m/gjeninnhenting	5,8	4,4	4,9	4,3	4,1	25,8

FIGUR 5a. GJENNOMSNITTLIG LØNNSNIVÅ TOTALT
Kroner pr. timeFIGUR 5b. GJENNOMSNITTLIG LØNNSNIVÅ TOTALT
Kroner pr. time

Virkningen av at lønnsloven ble videreført vil på lengre sikt avhenge av både i hvilken grad de som tjente på lønnsloven vil beholde gevinsten og om de som tapte på den vil gjeninnhente tapet. Lønnsbåndet, som beskriver de beregnede ytterpunktene når det gjelder eventuell gjeninnhenting, synes imidlertid å ligge på et gjennomgående høyere nivå etter avslutningen av den andre lønnsloven enn det lå etter den første. Det er altså en viss mulighet for at forlengelsen av lønnsreguleringen bidro til å svekke den lønnsdpende virkningen av den første reguleringsloven. Den bidro imidlertid samtidig til en jevnere inntektsfordeling mellom lønnsstakerne i ulike sektorer.

Trekker vi inn muligheten for at vi ikke har tatt tilstrekkelig hensyn til alderssammensetningseffektene i de tjenesteytende næringene, må disse konklusjonene modifieres noe. Ved "full" korreksjon må alle de beregnede (kontrafaktiske) lønnsanslagene (minst) justeres opp med 0,1 prosent i 1988 og 0,4 prosent i 1989. Denne forutsetningen innebærer at den faktiske lønnsveksten i 1989 (4,4 prosent) ble noe høyere enn hva en ville fått med normal lønnsdannelse uten gjeninnhenting etter reguleringen i 1988 (4 prosent), men lavere enn hva en ville fått med normal lønnsdannelse med samme grad av gjeninnhenting som etter pris- og lønnsstoppen i 1978-79 (4,8-4,9 prosent), eventuelt med en normal lønnsdannelse både i 1988 og 1989 (4,9 prosent).

Som tidligere argumentert for vil vi imidlertid anta at vi ikke skal korrigere fullt ut for alderssammensetnings-effekten, dvs. at konklusjonen må bli at videreføringen av lønnsreguleringen åpnet for en betydelig grad av gjeninnhenting, men ikke like sterkt som etter opphevingen av pris- og lønnsstoppen i 1978-79. Vi kan derfor ikke se bort fra at lovreguleringen bidro til å holde lønnsveksten nede også i 1989, men vi kan slå fast at reguleringen ikke bidro til ytterligere demping av lønnsveksten utover det å begrense gjeninnhenting etter lønnsreguleringen i 1988. Det faktum at prismyndighetene i sine undersøkelser bare har funnet et fåtall overskridelser av rammene i lønnsloven, selv etter to år med lovregulering, kan underbygge konklusjonen om at videreføringen av loven ikke hadde sterke reguleringseffekter. Når det gjelder samlet timelønnsvekst i 1990 peker våre beregninger i retning av en vekst på mellom 4,3 og 4,9 prosent.

IV. Virkninger på priser og driftsmarginer

Den lavere lønnsveksten - og dermed lavere vekst i lønnskostnader pr. produsert enhet for bedriftene (vi antar at virkningene på produktiviteten er forholdsvis små) - som var den umiddelbare virkningen av den første lønnsloven må enten ha slått ut i lavere priser for bedriftenes produkter og/eller i høyere driftsmarginer (dvs. nominelt drifts-resultat regnet som andel av produksjonen i faste priser). Gjennom de ringvirkningene lavere prisvekst får i økonomien vil også andre variable kostnader enn lønnskostnadene reduseres.

I hvilken grad kostnadsreduksjoner slår ut i lavere priser eller i økte driftsmarginer, avhenger i modellen av hvor stor andel de variable kostnadene utgjør av de samlede inntektene sett i forhold til hvordan bedriftene vektlegger egne kostnader mot prisene på konkurrerende (utenlandske) produkter når de fastlegger sine priser.

Produsentprisene

Det arbeidet som har vært gjort i SSB med å tallfeste betydningen av kostnader og konkurransepriser for de norske bedriftenes eksport- og hjemmepriser, og som har nedfelt seg i de makroøkonomiske modellene, har vist at kostnadene på lang sikt tillegges størst vekt i de fleste sektorer, og er dominerende for leveranser til hjemmemarkedet. For en detaljert gjennomgang av prisdannelsen i modellen, se Bowitz og Cappelen (1991). I de næringene som betegnes som konkurranseutsatte - først og fremst store deler av industrien - vil imidlertid bedriftene i noen grad også legge vekt på konkurransen fra utlandet, særlig på eksport-markedene. Utenlandske priser får dermed en viss betydning for prisene her. Utslagene av lavere kostnader for industrien blir imidlertid forsterket ved at vi i beregningene har tatt hensyn til at redusert prisvekst på norske varer kan føre til at også prisene på konkurrerende importvarer kan bli noe redusert.

Det er dessuten betydelige forskjeller mellom næringene hvor raskt endringer i kostnadene slår ut i prisene. I industrien kommer utslaget raskt, mens det tar vesentlig lenger tid før kostnadseffekten er uttømt i de øvrige fastlands-næringene. Resultatet er at på kort sikt er priseffekten av reduserte kostnader større i industrien enn i de andre næringene, til tross for at de langsiktige virkningene er motsatte.

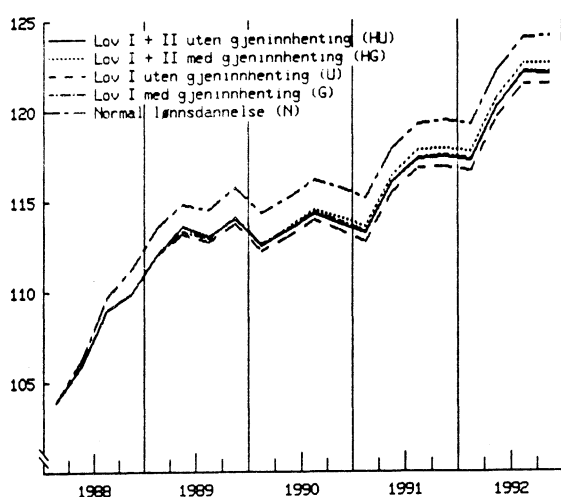
I tillegg til de modellbestemte virkningene har vi i beregningene av reguleringsvirkningene forutsatt at jordbruksprisene endres, slik at driftsresultatet i jordbruket påvirkes med samme prosent som lønnsveksten i industrien. Dette bidrar til å framskynde de prisdempende virkningene av lavere lønn for fastlandsnæringene utenom industri.

Den gjennomsnittlige utviklingen i produsentprisene for industrien og de øvrige fastlandsbedriftene i de ulike alternativene er vist i figurene 6a og 6b, mens tabell 6 viser virkningen på prisveksten av de to årene med lønnsregulering (forskjellen i prisvekst mellom alternativene HU og HG og alternativ N). Produsentprisene sammenfatter prisutviklingen for bedriftenes eksport- og hjemmelieferanser.

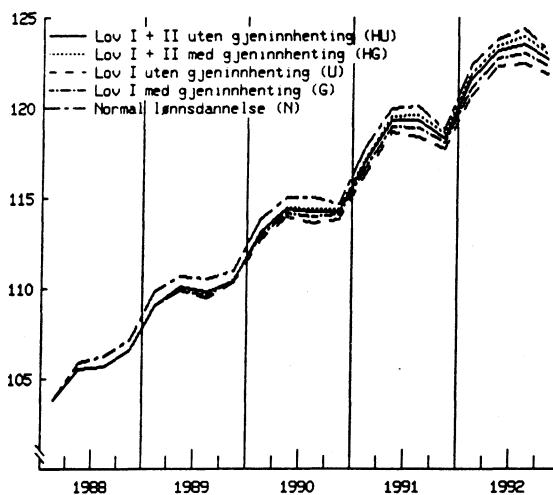
Vi ser at kostnadsdempingen som fulgte av den første loven ga en klart lavere prisvekst på industrivarer i 1988 og 1989. Siden den andre lønnsloven ikke ga noen ytterligere regulerings effekt på lønningene fikk en heller ingen ytterligere effekt på prisene.

Også for de andre fastlandsbedriftene ble prisveksten redusert i 1988 som følge av lønnsreguleringen, men ikke like mye som for industrivarene. Det skyldes både at lønnsreduksjonen ikke var like sterk for denne sektoren som for industrien, at kostnadene utgjør en mindre andel av de samlede produksjonsinntektene og at det tar lenger tid før de økte kostnadene slår ut i økte priser. Den beregningsmessige forutsetningen om virkningene på jordbruksprisene skulle imidlertid trekke i motsatt retning. Uten jordbrukssektoren ville reduksjonen i prisveksten ha vært enda mindre.

FIGUR 6a. PRODUKSJONSPRIS - INDUSTRI
1987=100

FIGUR 6b. PRODUKSJONSPRIS - PRIVAT SEKTOR, FASTLANDS-NORGE
UTENOM INDUSTRI. 1987 = 100

Tabell 6. Beregnet virkning av begge innteksreguleringslovene på prisveksten for produkter fra fastlandsbedrifter. Avvik fra alternativet uten innteksregulering

	1988	1989	1990	1991	1992	KUM
Industri:						
Uten gjeninnhenting	-0,6	-0,8	-0,3	-0,1	0,0	-2,0
Med gjeninnhenting	-0,6	-0,8	-0,1	0,1	0,1	-1,4
Andre fastlandsbedrifter:						
Uten gjeninnhenting	-0,4	-0,3	0,0	0,0	0,0	-0,7
Med gjeninnhenting	-0,4	-0,3	0,1	0,1	0,1	-0,4

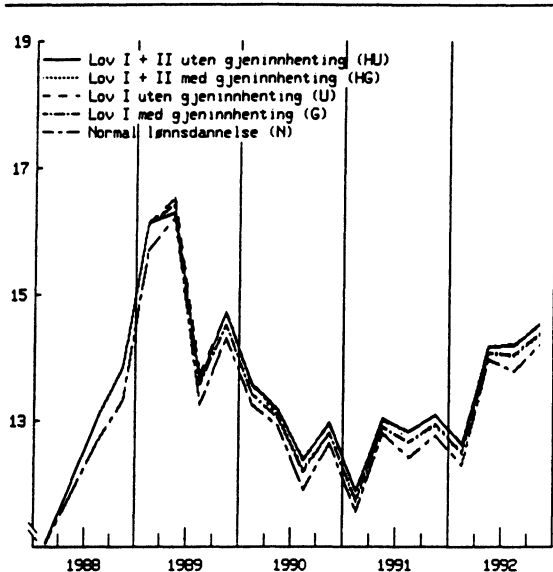
Til tross for at beregningene ga en sterkere lønnsvekst fra 1989 enn uten noen lov, fortsetter prisveksten ennå et år å holde seg noe lavere enn uten noen regulering. Det skyldes at pristilpasningen går tregt i denne sektoren. Deretter blir det så godt som ingen forskjell i pris-

vekst mellom alternativene, idet de to motsatte kostnadsimpulsene om lag motvirker hverandre.

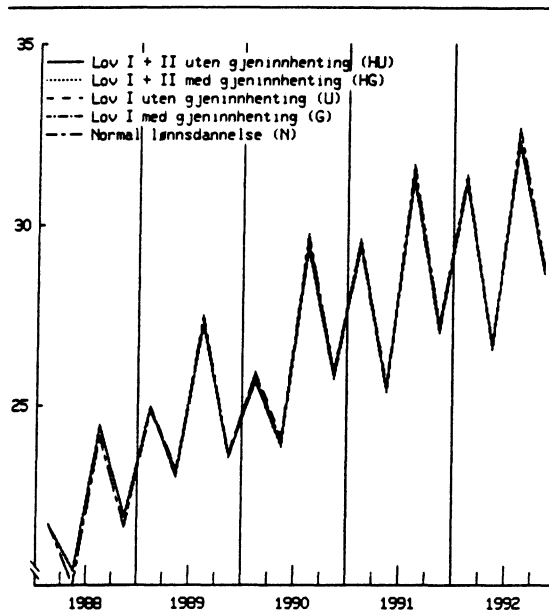
Driftsmarginene

Den gjennomsnittlige utviklingen i driftsmarginene for industrien og de øvrige fastlandsbedriftene i de ulike alternativene er vist i figurene 7a og 7b, mens tabell 7 viser virkningen på veksten i driftsmarginene av de to årene med lønnsregulering (forskjellen i vekst mellom alternativene HU og HG og alternativ N). Driftsmarginene uttrykker som nevnt driftsresultatet regnet pr. produsert enhet, dvs. det er en slags "enhetsinntekt" for produsentene, med samme benevnning som sektorenes produsentpriser og enhetskostnader.

FIGUR 7a. DRIFTSMARGINER - INDUSTRI
Prosent

FIGUR 7b. DRIFTSMARGINER - PRIVAT SEKTOR FASTLANDS-NORGE
UTENOM INDUSTRI. Prosent

Foruten hvor raskt en kostnadsøkning slår ut i prisene, vil virkningene på driftsmarginene i sektoren avhenge av hvor stor andel de variable kostnadene utgjør av produksjonsverdien. Hvis denne andelen er stor, dvs. at driftsresultatet normalt utgjør en liten andel, så vil en liten relativ økning i produsentprisen i forhold til kostnadene være tilstrekkelig til å gi en stor økning i driftsmarginene.

Vi ser at driftsmarginene i industrien økte betydelig i 1988, som følge av lønnsreguleringen. I industrien utgjør de variable kostnadene en stor del av produksjonsverdien, gjennomsnittlig 90 prosent. Siden kostnadene gikk ned mer enn prisene, var det derfor rom for en betydelig økning av driftsmarginene til tross for de lavere prisene.

Tabell 7. Beregnet virkning av begge inntektsreguleringslovene på veksten i driftsmarginer. Avvik fra alternativet uten inntektsregulering

	1988	1989	1990	1991	1992	KUM
Industri:						
Uten gjeninnhenting	3,0	-0,2	0,5	-0,1	-0,3	3,5
Med gjeninnhenting	3,0	-0,2	-0,1	-0,5	-0,1	1,9
Andre fastlandsbedrifter:						
Uten gjeninnhenting	1,2	-1,6	-0,4	0,2	0,0	-0,9
Med gjeninnhenting	1,2	-1,6	-0,5	0,1	0,1	-1,1

Også i de øvrige fastlandsbedriftene var kostnadseffekten sterkere enn priseffekten i 1988. Men her utgjør de variable kostnadene bare 70 prosent av produksjonsverdien, dvs. at driftsresultatets andel av produksjonsverdien er om lag tre ganger så stor som i industrien. Pga dette samt den lave initiale effekten på timelønningene ble den prosentvise økningen i driftsmarginene i 1988 vesentlig mindre i disse næringene, trass i at prisnedgangen var mindre.

Virkningene i de etterfølgende årene er for industrien preget av at den negative virkningen på prisene forsterker seg svakt, trass i at lønnskostnadene ikke reduseres ytterligere, slik at driftsmarginene igjen reduseres noe. Denne effekten er imidlertid enda sterkere for de øvrige fastlandsbedriftene, der prisutslagene er tregere, samtidig som lønnsvirkningen for disse sektorene blir positiv som følge av videreføringen av lønnsreguleringen.

Konsumprisene

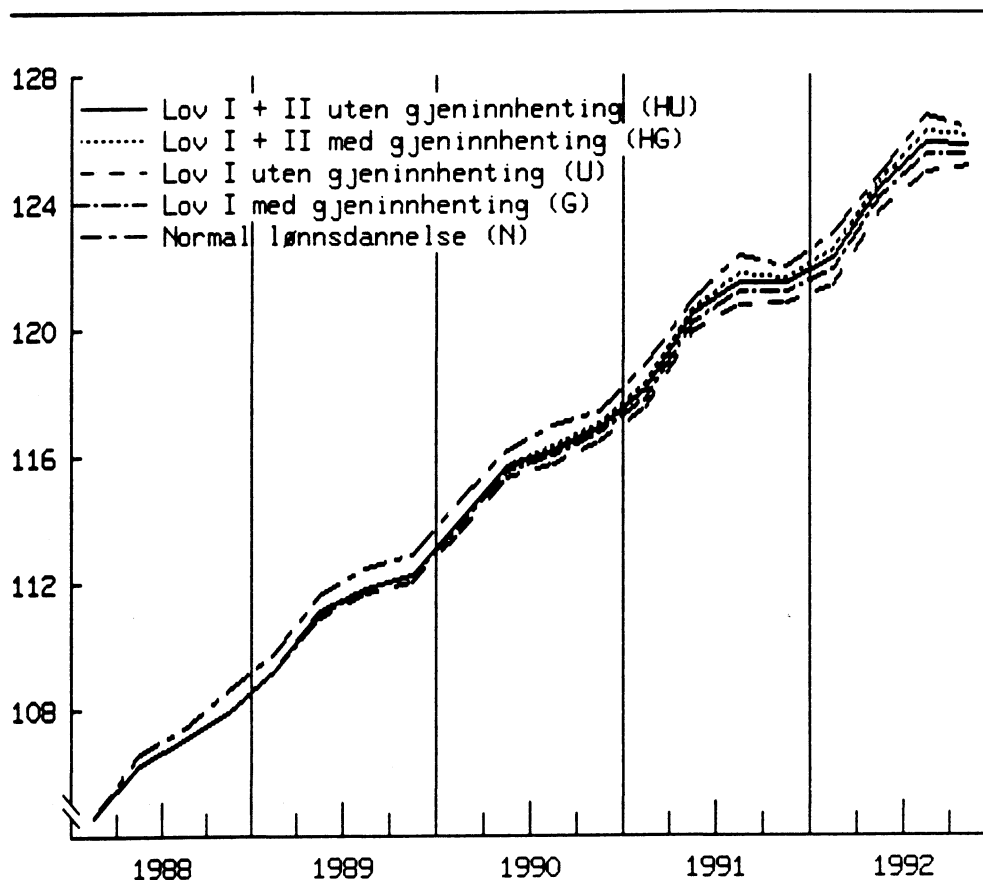
Utviklingen i konsumprisene i de ulike alternativene er vist i figur 8. Tabell 8a viser den beregnede konsumprisveksten i de ulike alternativer mens tabell 8b viser virkningen på konsumprisveksten av de to årene med lønnsregulering (forskjellen i prisvekst mellom alternativene HU og HG og alternativ N).

Tabell 8a. Beregnet vekst i konsumprisene

	1988	1989	1990	1991	1992	KUM
Uten lov	7,1	4,8	4,1	4,0	3,5	25,7
Lov I u/gjeninnhenting	6,7	4,4	3,9	3,9	3,4	24,3
Lov I m/gjeninnhenting/tap	6,7	4,5	4,0	3,9	3,5	24,7
Lov I m/gjeninnhenting	6,7	4,5	4,0	4,0	3,5	24,7
Lov I+II u/gjeninnhenting	6,7	4,6	4,1	4,1	3,5	25,1
Lov I+II m/gjen.henting/tap	6,7	4,6	4,1	4,0	3,5	25,0
Lov I+II m/gjeninnhenting	6,7	4,6	4,2	4,2	3,6	25,4

Tabell 8b. Virkningen på prisveksten av lov I og II

Med gjeninnhenting	-0,4	-2,0	0,1	0,2	0,1	-0,3
Uten gjeninnhenting	-0,4	-2,0	0,0	0,1	0,0	-0,6

FIGUR 8. KONSUMPRISINDEKS
1987 = 100

Siden det er prisene for de skjermede næringene som veier tyngst for konsumprisene - både fordi de direkte står for en stor andel av konsumet og fordi de påvirker produksjonskostnadene og dermed prisene på andre konsumvarer - er det ikke overraskende at virkningene på konsumprisene blir forholdsvis beskjedne. Fordi rammen i videreføringen av lønnsreguleringen bidro til å trekke lønnsveksten i bl.a varehandel opp, gir beregningen som resultat at konsumprisindeksen kan ha vokst sterkere i 1989 enn det som ville ha fulgt med en normal lønnsdannelse, selv sammenlignet med alternativet med samme grad av gjeninnhenting som etter pris- og lønnsstoppen i 1978-79. Forlengelsen av lønnsloven kan dermed ha bidratt til å svekke den langsiktige dempende prisvirkningen av den første lovreguleringen.

V. Virkninger på reallønn og -inntekter

Vi skal kort se på de viktigste virkningene på reallønn og realinntekter av reguleringslovene, dvs. virkningen på lønn og inntekter når en korrigerer for prisutviklingen.

Reallønn

Utviklingen i reallønn pr. time i de ulike alternativene er vist i figurene 9a-d og tabell 9a (for lønnstakere i alt), mens tabell 9b viser virkningen på reallønnsveksten av de to årene med lønnsregulering (forskjellen i reallønnsvekst mellom alternativene HU og HG og alternativ N).

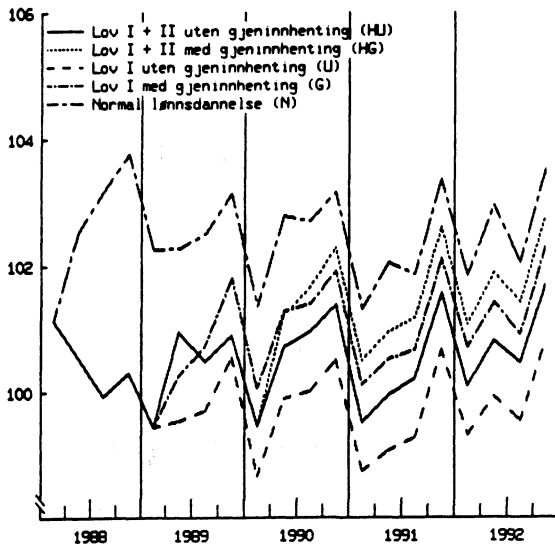
Tabell 9a. Beregnet gjennomsnittlig reallønnsvekst i alt. Vekst i timelønn deflatert med konsumprisindeksen

	1988	1989	1990	1991	1992	KUM
Uten lov	1,3	-0,3	0,0	-0,3	0,4	1,0
Lov I u/gjeninnhenting	-0,9	-0,8	0,1	-0,3	0,5	-1,6
Lov I m/gjeninnhenting/tap	-0,9	-0,1	0,5	-0,3	0,5	-0,3
Lov I m/gjeninnhenting	-0,9	-0,1	0,6	-0,3	0,5	-0,2
Lov I+II u/gjeninnhenting	-0,9	-0,2	0,2	-0,3	0,5	-0,8
Lov I+II m/gjen.henting/tap	-0,9	-0,2	0,5	0,0	0,5	-0,1
Lov I+II m/gjeninnhenting	-0,9	-0,2	0,7	0,1	0,5	0,2

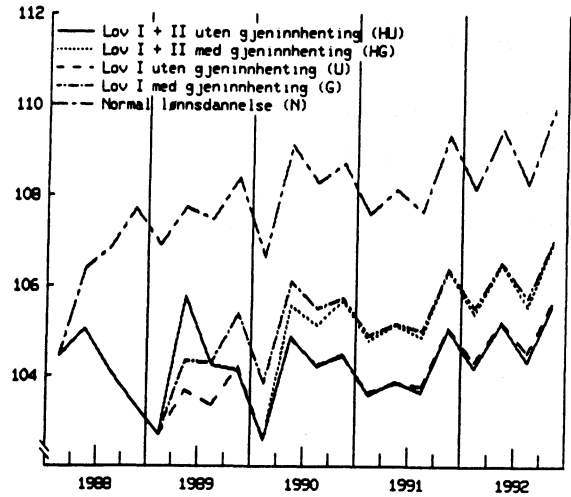
Tabell 9b. Beregnet virkning av begge innteksreguleringslovene på reallønnsveksten. Avvik fra alternativet uten innteksregulering

	1988	1989	1990	1991	1992	KUM
Alle lønnstakere:						
Uten gjeninnhenting	-2,2	0,1	0,2	0,0	0,0	-1,8
Med gjeninnhenting	-2,2	0,1	0,8	0,5	0,1	-0,8
Industri:						
Uten gjeninnhenting	-2,0	-1,3	-0,7	0,0	0,0	-3,9
Med gjeninnhenting	-2,0	-1,3	0,0	0,5	0,0	-2,7
Offentlig sektor:						
Uten gjeninnhenting	-3,1	0,5	-0,4	0,0	0,0	-3,1
Med gjeninnhenting	-3,1	0,5	0,8	1,1	0,0	-0,8
Andre fastlandsbedrifter:						
Uten gjeninnhenting	-1,6	1,0	1,2	0,0	0,0	0,7
Med gjeninnhenting	-1,6	1,0	1,2	0,1	0,1	0,8

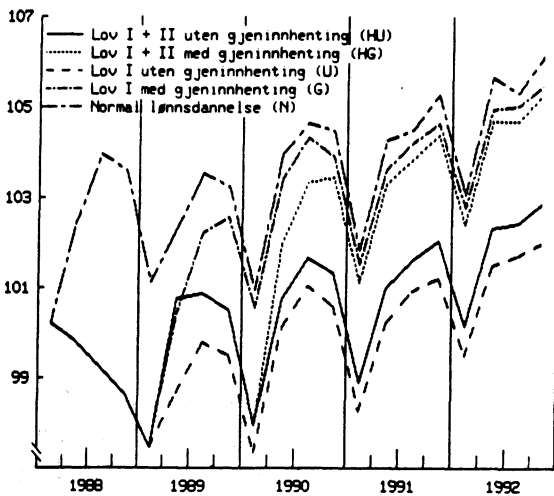
FIGUR 9a. REALLØNN - TOTALT
Gjennomsnittlig timelønn i 1987-kroner

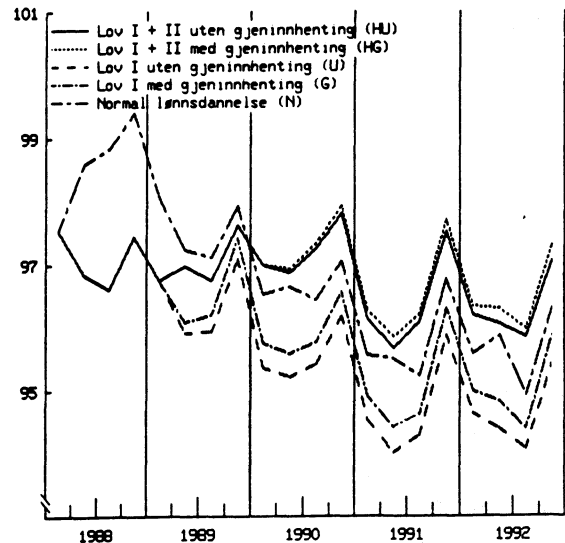
FIGUR 9b. REALLØNN - INDUSTRI
Gjennomsnittlig timelønn i 1987-kroner

FIGUR 9c. REALLØNN - OFFENTLIG SEKTOR
Gjennomsnittlig timelønn i 1987-kroner

FIGUR 9d. REALLØNN - PRIVAT SEKTOR, FASTLANDS-NORGE
UTENOM INDUSTRI
Gjennomsnittlig timelønn i 1987-kroner

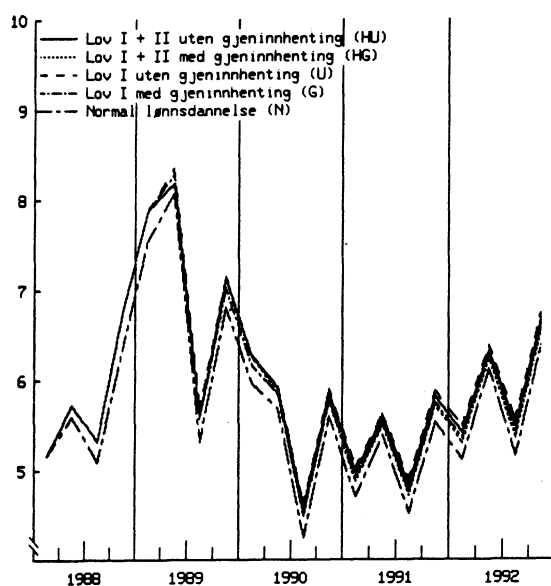
Som det framgår fikk den første lønnsreguleringen stor betydning for reallønnsnivået i alle sektorene; sterkest i offentlig sektor, noe mindre i industri og svakest i de øvrige fastlandsnæringene. Uten lovregulering lå det an til en klar økning i reallønningene i perioden 1988-92 i industri og offentlig sektor, mens det lå an til nedgang i reallønningene i de øvrige næringene.

ne. Det siste skyldes det vedvarende høye nivået på arbeidsledigheten som ligger til grunn for beregningen. Beregningen viser at lønnsreguleringen kan føre til en mer parallell utvikling mellom de ulike sektorene, først og fremst som følge av de positive virkningene rammene i den andre loven hadde på lønnsnivået i de øvrige fastlandsnæringene.

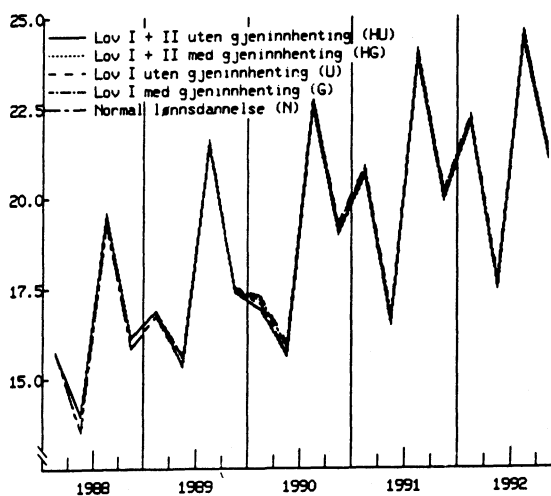
Realverdien av driftsresultatet

Utviklingen i realverdien av driftsresultatene i de ulike alternativene er vist i figurene 10a-b, mens tabell 10 viser virkningen av de to årene med lønnsregulering (forskjellen i reelle driftsresultat mellom alternativene HU og HG og alternativ N). Alle tallene er målt i milliarder 1987-kroner.

FIGUR 10a. REALDRIFTSRESULTAT - INDUSTRI
Milliarder 1987-kroner

FIGUR 10b. REALDRIFTSRESULTAT - PRIVAT SEKTOR, FASTLANDS-NORGE
UTENOM INDUSTRI. Milliarder 1987-kroner

Siden det generelle prisnivået ble lavere som følge av reguleringen, ble de reelle endringene i inntektene noe større enn de nominelle. Foruten virkninger av økt driftsmargin, er virkningen på driftsresultatet påvirket av endringer i produksjonen som følger av lovreguleringen. Mens lavere lønnsvekst førte til økt produksjon i industrien, som følge av styrket konkurransevne og vinst av markedsandeler i forhold til utenlandske konkurrenter, ble de øvrige fastlandsnæringene kun rammet av den lavere innenlandske etterspørselen etter varer og tjenester som fulgte av lavere realinntekt for husholdningene. Resultatet var at driftsresultatet i industrien økte mer enn hva driftsmarginene alene skulle tilsi, mens resultatet for de øvrige næringene var motsatt. Dette - sammen med forskjellen i virkningene på driftsmarginene - forklarer hvorfor inntektsvirkningene i disse to sektorene i 1988 er forholdsvis like målt i kroner, til tross for at nivået på driftsresultatet i de øvrige næringene er om lag tre ganger så stort som driftsresultatet i industrien.

Tabell 10. Beregnet virkning av begge inntektsreguleringslovene på driftsresultatet deflatert med konsumprisindeksen. Avvik fra alternativet uten inntektsregulering

Mrd. 1987-kroner	1988	1989	1990	1991	1992	KUM
Alle fastlandsbedrifter:						
Uten gjeninnhenting	1,8	0,9	0,5	0,6	0,7	4,5
Med gjeninnhenting	1,8	0,9	0,3	0,1	0,1	3,2
Industri:						
Uten gjeninnhenting	0,8	1,0	1,1	1,1	1,1	5,1
Med gjeninnhenting	0,8	1,0	0,9	0,7	0,7	4,0
Øvrige fastlandsbedrifter:						
Uten gjeninnhenting	1,0	-0,2	-0,6	-0,4	-0,4	-0,7
Med gjeninnhenting	1,0	-0,2	-0,6	-0,5	-0,6	-0,9

Virkningene for 1989 og de etterfølgende årene er først og fremst dominert av at de positive lønneffektene av den andre loven ga en negativ effekt på driftsmarginene i de øvrige næringene. I industrien sørger økt produksjon og redusert prisnivå for økte realdriftsresultater også i denne perioden.

Disponibel realinntekt for husholdningene

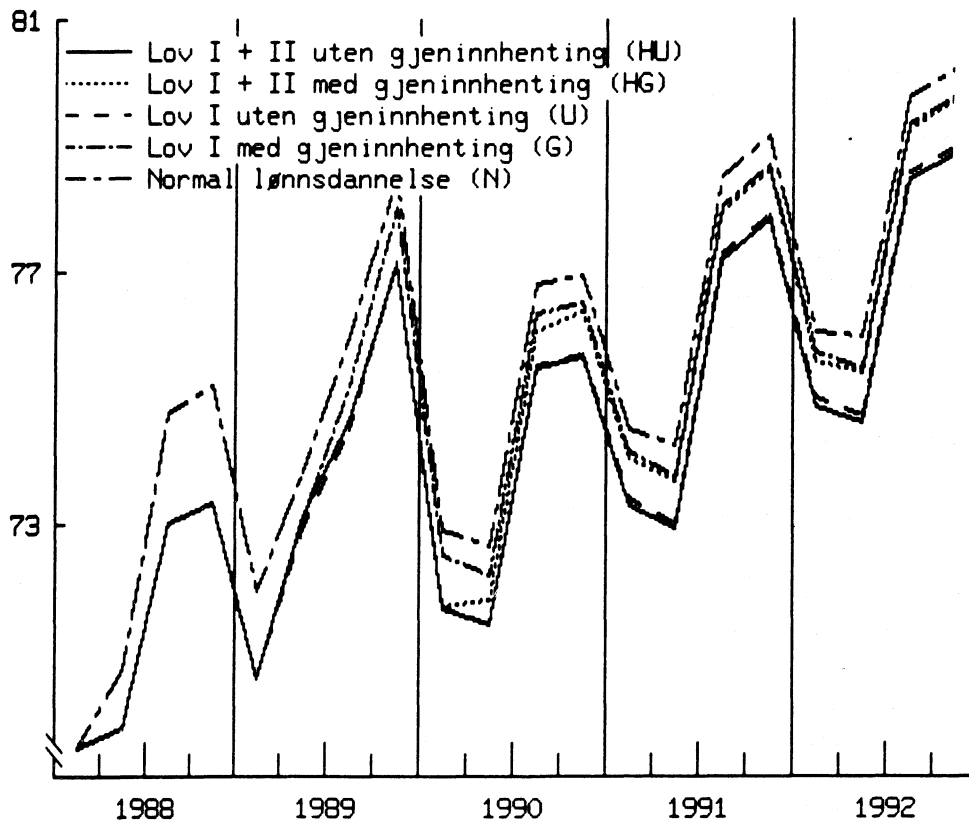
Utviklingen i husholdningenes disponible realinntekter i de ulike alternativene er vist i figur 11, mens tabell 11 viser virkningen på realinntektsveksten av de to årene med lønnsregulering (forskjellen i realvekst mellom alternativene HU og HG og alternativ N). Alle nivåtallene er målt i milliarder 1987-kroner.

De negative virkningene på husholdningenes inntekter blir mindre enn den direkte nedgangen i lønnsinntektene. Foruten positive virkninger gjennom husholdningenes andel av driftsresultatene i de ulike sektorene, vil inntektene bli påvirket av at sysselsettingen øker som følge av lavere lønnsnivå. Dessuten har vi forutsatt at rentenivået uten lovregulering ville blitt noe høyere som følge av høyere prisvekst. Siden husholdningssektoren er i en positiv netto gjeldsposisjon (negativ finanskapital), vil lavere rentenivå bidra positivt til inntekten. Også nedgangen i prisnivået trekker i retning av økte realdisponible inntekter.

Tabell 11. Beregnet virkning av begge inntektsreguleringslovene på veksten i husholdningenes disponible realinntekter. Avvik fra alternativet uten inntektsregulering

	1988	1989	1990	1991	1992	KUM
Uten gjeninnhenting	-1,6	0,0	-0,1	0,0	0,0	-1,8
Med gjeninnhenting	-1,6	0,0	0,5	0,5	0,0	-0,7

FIGUR 11. DISPONIBEL REALINNTEKT - HUSHOLDNINGENE
Milliarder 1987-kroner

VI. Realøkonomiske virkninger

Beregnete realøkonomiske virkninger

De kumulerte, beregnede virkningene av inntektsreguleringslovene på realøkonomien i 1992 er vist i tabell 12. Den reallønnsdempende effekten av reguleringen virker gjennom husholdningenes reduserte kjøpekraft til at privat konsum reduseres, noe som også trekker importen ned. Importnedgangen forsterkes av at reduserte priser for norske, konkurranseutsatte bedrifter bidrar til redusert salg for deres utenlandske konkurrenter. Når den prosentvise nedgangen i den tradisjonelle vareimporten likevel ikke blir sterkere enn nedgangen i privat konsum, skyldes det økt vareinnsats i industrien pga. produksjonsøkning og at investeringer og offentlig vareinnsats er uendret i beregningene.

Tabell 12. Samlet virkning på realøkonomien i 1992 av inntektsreguleringslovene. Avvik fra alternativet uten inntektsregulering

	M/gjeninn- henting (HG)	U/gjeninn- henting (HU)
Prosentvis avvik:		
Privat konsum	-0,6	-1,6
Tradisjonell vareeksport	0,3	0,5
Tradisjonell vareimport	-0,7	-1,5
BNP fastlands-Norge	-0,1	-0,3
Industriproduksjon	0,4	0,4
Timeverk lønnstakere	0,2	0,1
Industritimeverk	0,3	0,3
Sysselsatte lønnstakere	0,1	0,0
Arbeidsstyrken	0,0	-0,1
Absolutt avvik:		
Arbeidsledighetsrate (pst.)	-0,1	-0,1
Driftsbalanse (mrd. kr)	4,0	6,5

Den styrkede konkurranseevnen for de norske bedriftene får særlig betydning for de bedriftene som leverer til eksportmarkedene, siden markedsveksten her holder seg oppe, uavhengig av etterspørselen i norsk økonomi. For bedrifter som leverer til hjemmemarkedet motvirkes derimot konkurranseevneforbedringen av svekket etterspørsel på hjemmemarkedet. For industrien, som nyter godt av eksportøkningen og som i mindre grad enn tjenesteproduksjonen rammes av konsumnedgangen, er virkningen på produksjonen positiv. For økonomien under ett er imidlertid den kontraktive virkningen sterkest, slik at BNP reduseres noe.

Ved at arbeidskraften er blitt relativt billigere vris faktorbruken i en mer arbeidsintensiv retning. Den økte arbeidskraftsetterspørselen som følger av lavere timelønnskostnader er så

sterk at den mer enn motvirker nedgangen som følger av lavere samlet produksjon. Resultatet er at antall utførte timeverk øker noe.

For industrien bidrar både lavere timelønn og økt produksjon til høyere etterspørsel etter arbeidskraft. Sammensetningseffekter gjør at timeverkene likevel ikke vokser sterkere enn produksjonen; produksjonsøkningen er svakest (eller negativ) i den mest arbeidsintensive delen av industrien, fordi disse bransjene berøres sterkest av konsumnedgangen.

Det er for øvrig et generelt resultat av beregningene at de næringene hvor lønningene er regulert opp som følge av lovreguleringen (eventuelt minst ned), i stor grad er de samme næringene som rammes sterkest av nedgangen i privat konsum. I disse næringene er sysselsettingen dermed påvirket negativt både av redusert produksjonsvolum og forverret faktorprisforhold. Dette er samtidig næringer hvor det tradisjonelt arbeider mange kvinner. I følge beregningene reduseres da også antall sysselsatte kvinner som følge av lønnsreguleringen. Når arbeidsmulighetene svekkes, reduseres også arbeidstilbudet deres og dette slår ut i en lavere samlet arbeidsstyrke. Nedgangen i arbeidsstyrken sammen med økt sysselsetting totalt fører til en svakt lavere arbeidsledighet.

For realøkonomien er forskjellen mellom banene med og uten gjeninnhenting svært små. Banen med gjeninnhenting er mindre kontraktiv, noe som sammen med mindre konkurranseforbedring gir en viss forbedring av utenriksøkonomien. Sysselsettingsvirkningen i de to banene er tilnærmet lik, ved at virkningen via større vareetterspørsel i HG-banen oppveies av bedret faktorprisforhold i HU-banen.

Modellversjonen av KVARTS som er brukt i denne analysen har noen uheldige egenskaper, som først og fremst har relevans for virkningene på realøkonomien: Alle sektorenes investeringer er eksogene og vi har en litt spesiell konsumfunksjon. Makrokonsumet blir bestemt i en sparerate-relasjon ved at spareraten er eksogen (og lik i alle de alternative banene). En nedgang i husholdningenes inntekter, vil dermed momentant slå ut i en tilnærmet like stor (ettersom spareraten ikke er så langt fra 0) nedgang i verdien av makrokonsumet. I forhold til en mer troverdig relasjon hvor inntektene inngår med etterslep, kommer den kontraktive effekten langsommere enn i våre beregninger. På lengre sikt spiller dette imidlertid mindre rolle.

Når det gjelder investeringene er fortegnen på de utelatte effektene av lønnsreguleringen ikke helt innlysende. På den ene siden synker totalproduksjonen, noe som ifølge en enkel makro akselerasjonsmodell bidrar til reduserte investeringer. Nå er det imidlertid slik at det er sektorvise forskjeller. Produksjonen i industrien øker som følge av inntektsreguleringslovene. Ettersom industrien gjerne er mer kapitalintensiv enn de tjenesteytende næringene, kan dermed totaleffekten likevel være positiv. Estimeringen av investeringsblokk i tidligere KVARTS-versjoner har dessuten gitt at en lønnsomhets- eller likviditetsvariabel også må til for å forklare investeringene. I sektorer hvor lønnsloven effektivt har regulert lønnsnivået, har driftsresultatene stort sett økt, noe som også skulle trekke i retning av økte investeringer. I de tilsvarende beregningene som vi gjorde våren 1989 (Eika og Johansen, 1989), der investeringene i hovedsak var endogene, var virkningen på investeringene positiv.

Det er derfor trolig at den kontraktive effekten som følger av den beregnede lønnsnedgangen er noe overdrevet. På den annen side kan det tenkes at reguleringsvirkningen på lønningene

er noe undervurdert, blant annet som følge av de tidligere omtalte alderssammensetningseffektene. Beregningene gir trolig alt i alt en brukbar indikasjon av størrelsesforholdene på de realøkonomiske effektene av lovreguleringen.

Andre realøkonomiske virkninger

I en markedsøkonomi vil relative prisendringer for en vare i forhold til andre varer være signaler til produsenter og etterspørrere om ubalanser i tilbud og etterspørsel etter varen. Tilsvarende gjelder på arbeidsmarkedet. Ved en regulering av lønningene vil bedriftene som mangler arbeidskraft, for eksempel på grunn av økt produksjon med god lønnsomhet, ikke kunne bruke lønnsøkninger til å trekke til seg arbeidskraft. Lønnsreguleringen vil dermed kunne hindre omstilling av realressurser, altså en realøkonomisk virkning ved reguleringen som vi eventuelt ikke ville ha fanget opp i våre beregninger.

Fordi vår beregning antyder at det først og fremst var den første reguleringsloven som fungerte som en effektiv regulering, det vil si at lønningene i makro bare ble effektivt regulert i ett år, er det neppe grunn til å tro at denne siden av reguleringen rakk å få stor betydning, selv om vedlikeholdet av reguleringstrykket gjennom den andre loven selvsagt kan ha hatt betydning. Dette styrkes av at ledigheten i denne perioden har vært økende, slik at det ikke har vært noen generell mangel på arbeidskraft. Innen industrien, den sektoren der produksjonen som følge av reguleringen ble høyere enn hva den ville blitt, viser Statistisk sentralbyrås Konjunkturbarometer at andelen av bedriftene der produksjonen ble begrenset av mangel på faglært arbeidskraft var svært lav (nær null) under hele lønnsreguleringen. Også den lave andelen med kontrollerte bedrifter der prismyndighetene har funnet brudd på loven, underbygger antakelsen om at denne realøkonomiske kostnadssiden ved reguleringen neppe kan ha vært stor.

Arbeidskraft er ingen vanlig vare, en kan tenke seg mekanismer som kan binde kvaliteten på arbeidet (altså produktiviteten) sammen med både relative lønninger, den enkeltes lønnsutvikling og hvordan lønningene fastlegges. Det å få "stadige og/eller høye lønnstillegg" kan være en spore til "ekstra" innsats. Lokale forhandlinger kan fungere som en implisitt utbyttedeling, noe som kan øke etterspørselen etter arbeidskraft og samtidig være et insentiv til den enkelte arbeider til å yte mye. Forbud mot lokale forhandlinger kan dermed redusere produktiviteten. Pga store opplæringskostnader vil bedrifter av og til kunne ønske å øke avlønningen til enkelte arbeidstakere for dermed å hindre at de går over til annen virksomhet. Det å hindre slike lønnsøkninger og dermed bidra til at folk slutter, vil kunne senke arbeidsproduktiviteten (og øke kostnadene) i slike bedrifter (om slike og andre kostnader forbundet med inntektsregulering se f.eks Moene og Nymoene (1988)). Effekter av denne type er ikke med i våre beregninger. Det er imidlertid grunn til å tro at virkningene av denne type er relativt beskjedene i en så kort periode som de to årene med inntektsregulering. Den sterke produktivitetsveksten en har sett i makro, kan kanskje underbygge denne vurderingen.

De beregningene som det er redegjort for ovenfor er - som nevnt - tungt basert på hvorvidt den modellen vi har brukt fanger opp de økonomiske mekanismene som er relevante for en slik studie. De er like grunnleggende avhengige av de forutsetningene vi har lagt til grunn for hvordan norsk økonomi ville ha utviklet seg uten noen lovregulering av lønningene.

Våre beregninger sammenligner den faktiske utviklingen for norsk økonomi med et alternativ som på ingen områder avviker dramatisk fra det faktiske, unntatt når det gjelder reguleringen av lønningene. For eksempel har vi lagt til grunn samme økonomiske politikk, realrenter og valutakurser i de ulike alternativene. En kan imidlertid ikke se bort fra at alternativet til en lønnsregulering - særlig for 1988 - kunne ha vært en langt mer dramatisk utvikling for en rekke variable av betydning for analysen. Det kan for eksempel være at frykten for fortsatt høy lønnsvekst ville ha svekket kronen og presset rentenivået kraftig opp med økt ledighet som konsekvens.

Alternativet kunne ha vært at myndighetene måtte ha ført en mer kontraktiv politikk, noe som også hadde økt ledigheten, eller at valutamarkedet hadde presset kronekursen nedover, noe som hadde gitt ytterligere økt prisstigning og forsterket de langsiktige omstillingsproblemene for norsk økonomi. I begge tilfelle kunne nedgangen i norsk økonomi ha blitt sterkere enn det den ble.

De positive virkningene av reguleringen på ledigheten og den mellom-langsiktige stabiliteten i økonomien kan altså ha vært betydelige. Disse positive virkningene skyldes imidlertid, ifølge beregningene, først og fremst den første reguleringsperioden. Den andre reguleringsperioden bidro sannsynligvis først og fremst gjennom å opprettholde virkningen av den først loven.

Referanser:

- Bowitz, Einar (1989):* Lønnsrelasjoner i en kvartalsmodell for norsk økonomi. Rapporter 89/3. Statistisk sentralbyrå.
- Bowitz, Einar og Ådne Cappelen (1991):* Prisdannelsen for norske varer og tjenester. Under utgivelse i serien rapporter fra Statistisk sentralbyrå.
- Bowitz, Einar og Torbjørn Eika (1989):* KVARTS-86 A quarterly macroeconomic model. Formal structure and empirical characteristics. Rapporter 89/2. Statistisk sentralbyrå.
- Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene (1989):* Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1989. Rapport nr. 1 1989.
- Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene (1990):* Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1990. Rapport nr. 1 1990.
- Eika, Torbjørn og Per Richard Johansen (1988):* Det inntektspolitiske opplegget for 1988 og 1989 og utsiktene for norsk økonomi. Økonomiske analyser nr. 3 - 1988. Statistisk sentralbyrå.
- Eika, Torbjørn og Per Richard Johansen (1989):* Inntektsreguleringen - virkninger og utsikter. Økonomiske analyser nr. 5 - 1989. Statistisk sentralbyrå.
- Moene, Kalle og Ragnar Nymoene (1988):* Aktuell kommentar: Lønnsloven. Sosialøkonomen nr.7 - 1988

Vedlegg A: Beregning av reguleringsvirkning og gjeninnhentingsgrad

Den normale lønnsdannelsen

Lønningene i KVARTS er stort sett modellert som sektorvise Phillipskurve-inspirerte relasjoner. Veksten fra forrige kvartal i de gjennomsnittlige timelønningene i en sektor, bestemmes som en sum av bidrag fra ulike lønnsbestemmende faktorer: Import- og konsumprisvekst, produktivitetsvekst og endringer i lønnstakernes gjennomsnittlige direkte skattesatser og den gjennomsnittlige arbeidsgiveravgiften i sektoren. I tillegg inngår altså nivået på arbeidsledighetsprosenten ifølge arbeidskraftsundersøkelsene (AKU) foruten variable for sesongmønster og hovedoppgjør (de sentrale forhandlingene i første år av de to-årige avtaleperiodene). Betydningene og tidsprofilene av hver av disse faktorene varierer en god del mellom sektorene.

Tabell A.1. Virkningen av arbeidsledighetsnivået på kvartalsvis lønnsvekst i de forskjellige sektorene 1)

Sektor 2)	Ledighetsnivå					
	1%	2%	3%	4%	5%	6%
Næringsm. og tekoindustri	3,7	0,5	-0,1	-0,3	-0,4	-0,4
Trevare-, kjem. og min.ind.	2,4	0,4	0,0	-0,1	-0,1	-0,2
Treforedlingsindustri	1,7	0,4	0,1	0,0	0,0	0,0
Kjemisk råvareindustri	1,7	0,4	0,1	0,0	0,0	0,0
Metallindustri	4,1	0,1	-0,6	-0,9	-1,0	-1,1
Verkstedindustri	3,0	0,1	-0,4	-0,6	-0,7	-0,7
Skips- og plattformbygging	1,8	-0,2	-0,6	-0,7	-0,8	-0,8
Bygge- og anleggsvirksomhet	3,1	-0,1	-0,6	-0,8	-0,9	-0,9
Kraftforsyning	2,6	0,4	0,0	-0,2	-0,2	-0,3
Innenlandsk transport	3,8	0,5	-0,1	-0,3	-0,4	-0,5
Varehandel	2,9	0,2	-0,3	-0,5	-0,6	-0,6
Annen privat tjenesteyting	3,2	0,6	0,1	-0,1	-0,1	-0,2

1) Definert som summen av konstantleddet og ledighetsleddet.

Forutsetter dermed at det ikke ligger inne noen trendmessig vekst, f.eks. som følge av utelatte variabler.

2) For offentlig virksomhet ble det ikke funnet noen signifikant sammenheng mellom lønnsvekst og nivå på ledighetsraten. Lønningene i primærnæringene, olje-raffinerier, utenriks sjøfart og oljevirkosomhet har ikke egne lønnsrelasjoner, men antas å følge lønnsveksten for gjennomsnittet av industrien. På samme måte antas lønningene i boligsektoren å følge veksten i varehandelen, mens de for bank og forsikring følger annen privat tjenesteyting.

Som det fremgår av tabell A.1 virker arbeidsledigheten litt forskjellig på lønnsveksten i de ulike sektorene. Med dagens nivå på ledigheten, på vel 5 prosent, bidrar situasjonen på arbeidsmarkedet til å trekke lønnsveksten ned med 0 - 1 prosent i kvartalet. Vi ser dessuten at ved dette ledighetsnivået har endringer i ledigheten på f.eks +/- 1 prosent tilnærmet ikke virkning på lønnsveksten i noen sektor. For nøyere drøftelser av lønnsrelasjonene se Bowitz (1989).

Estimeringsresultatene viser hvordan de lønnsmotiverende faktorer gjennomsnittlig har påvirket lønnsveksten i estimeringsperioden. Dette betrakter vi som den normale lønnsdannelsen i Norge. Inntektsreguleringsloven som ble vedtatt våren 1988 og forlenget året etter til ut april 1990, satte denne normale lønnsdannelsesmekanismen - ihvertfall delvis - ut av kraft. Et sentralt spørsmål i vurderingen av denne inntektsreguleringen er om vi vil få noen ekstraordinær gjeninnhenting, dvs. lønnsvekst utover det utviklingen i de lønnsmotiverende faktorene tilsier. Dette som følge av lønnspresset som har bygget seg opp ved at folk ikke har fått den lønnsutviklingen de ville ha fått under et regime med normal lønnsdannelse, og som det nå ikke er noen lovhindringer mot å få kompensert. For å kunne si noe om dette er det naturlig å hente erfaringer fra lønnsstoppen i 1978-79:

Reguleringsvirkning og gjeninnhentingsgrad for lønnsstoppen i 1978-79

Ved estimeringen av lønnsrelasjonene ble det (forsøkt) lagt inn en dummy-variabel (en variabel som normalt antar verdiene 0 eller 1, avhengig av om fenomenet som variabelen representerer forekommer eller ikke) som skulle fange opp at lønnsveksten i den enkelte sektor eventuelt ble lavere enn det utviklingen i de lønnsmotiverende faktorene skulle tilsie som følge av lønnsstoppen fra september 1978 og ut 1979. På samme måte ble det lagt inn dummier for å fange opp eventuell ekstraordinær lønnsvekst (gjeninnhenting) gjennom 1980 som følge av opphevingen av lønnsstoppen.

Stopp-dummiene ble satt lik 1 i alle kvartaler med lønnsstopp bortsett fra i 3. kvartal 1978 hvor den ble satt lik 0,3 siden lønnsstoppen virket i omlag 30 prosent av kvartalet, og 0 ellers. Dette innebærer en forutsetning om at lønnsstoppen ga en like sterk reguleringsvirkning i alle kvartaler. Denne måten å modellere virkningen av lønnsstoppen på innebærer at den beregnede lønnsstopp- eller reguleringskoeffisienten blir et uttrykk for hvor mye lønnsveksten gjennomsnittlig ble redusert med i hvert kvartal i perioden. Virkningen av lønnsstoppen kan ha variert fra kvartal til kvartal, noe som isolert sett ikke er av betydning for denne sammenhengen. Det er den samlede virkning lønnsstoppen hadde vi her ute etter. Det avgjørende er altså om denne blir fanget opp ved denne metoden og om den normale lønnsdannelsen blir fanget opp riktig. I denne sammenhengen hadde bruk av ulike dummier i alle lønnsstopp-kvartalene, for derigjennom å ekskludere denne perioden fullstendig ved estimeringen, vært noe mer betryggende. Dette for å sikre oss at utviklingen i de normalt lønnsmotiverende faktorene i lønnsstopp-perioden, ikke påvirker estimeringsresultatene (av den normale lønnsdannelsen).

Fordi dette er en forholdsvis kort del av estimerings-perioden og vi tross alt har med en dummy til å fange opp reguleringseffekten, vil feilene som følger av eventuelle brudd på forutsetningen om like sterk reguleringsvirkning i hvert kvartal, trolig bli små. Hvis den gjennomsnittlige reguleringsvirkningen er riktig, skulle samlet virkning, i prinsippet² lik produktet av gjennomsnittlig reguleringsvirkning og periodelengde, også bli riktig.

Det å fange opp eventuell ekstraordinær gjeninnhenting innebærer i prinsippet et nytt problem; nemlig i hvor mange kvartaler skulle dette gjelde. Når en hadde svaret på dette kunne en i prinsippet ha gjort det samme som for lønnsstoppen, dvs. innføre en gjeninnhentings-dummy

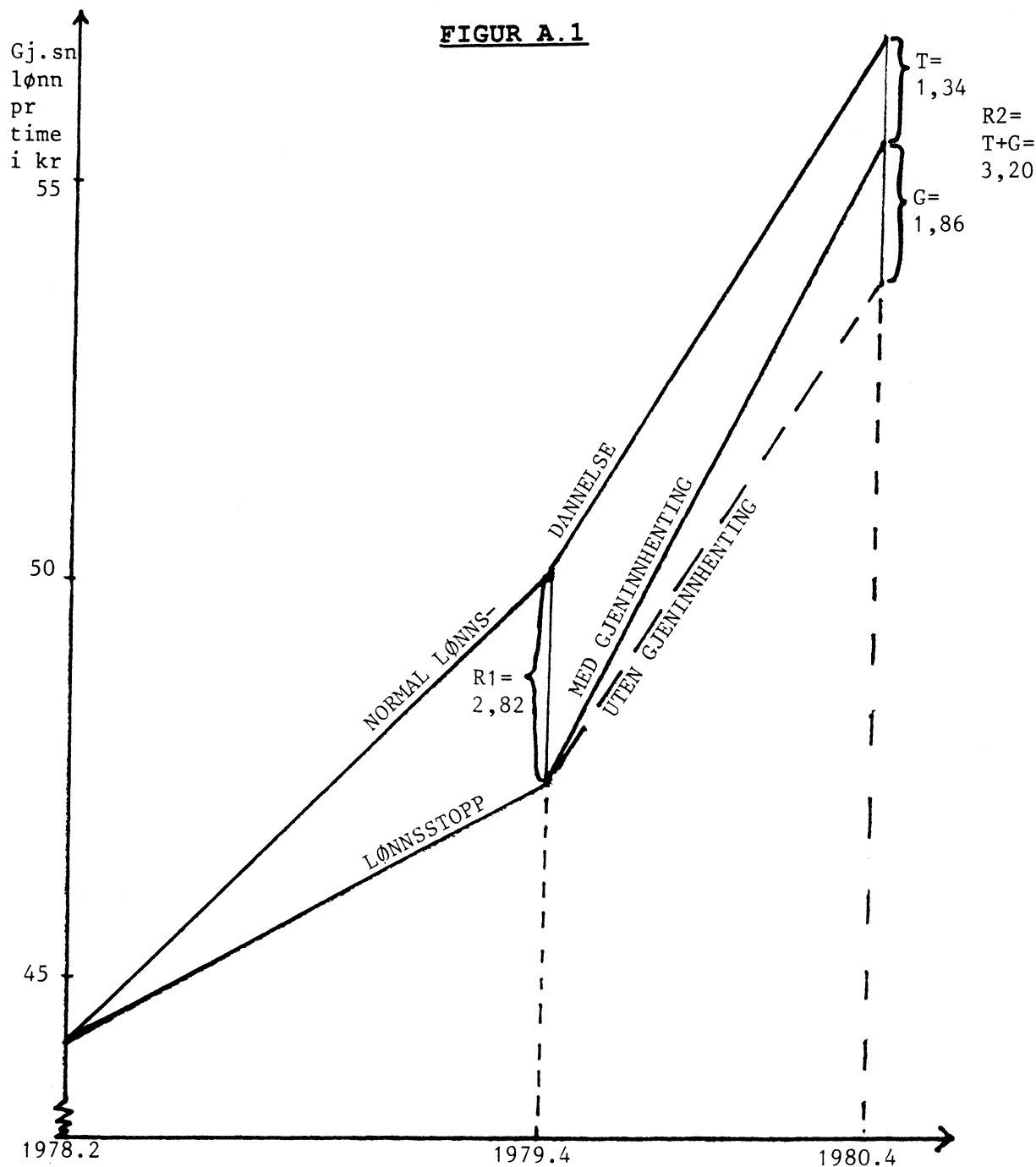
² Dette er en tilnærming fordi lønnsrelasjonene er på vekstform.

med samme verdi i alle kvartalene med gjeninnhenting. Etter en del eksperimentering ble det valgt å anta at en eventuell gjeninnhenting skjedde i de fire første kvartalene etter opphevingen, samtidig som en modifiserte tidsprofilen i forhold til regulerings-dummien. Fordi det var hovedoppgjør i det andre kvartalet etter opphevingen, var det naturlig å anta at mye av gjeninnhenting skjedde da. Ved estimeringen ga man dummien følgende tidsprofil: 1, 3, 1 og 0,3 for de fire kvartalene i 1980. Dette innebærer altså en forutsetning om at vel halvparten av den totale gjeninnhenting kom i kvartalet med hovedoppgjør, mens nær 20 prosent kom som ekstraordinær lønnsgradning i 1. og 3. kvartal og omlag 5 prosent i 4. En kan her komme med de samme innvendingene mot dummibruken som ved reguleringsvirkningen.

Tallfestingen av lønnsrelasjonene ga dermed to koeffisienter for hver næring, en REGULER-koeffisient og en GJHENT-koeffisient. Etersom lønnsstoppen varte i 5,3 kvartaler blir summen av lønnsstoppdummiene 5,3. Den samlede virkningen av lønnsstoppen blir derfor tilnærmet³ produktet av REGULER og 5,3. Tilsvarende blir den samlede gjeninnhenting tilnærmet produktet av GJHENT og 5,3. Graden av gjeninnhenting for den enkelte næring, som er samlet gjeninnhenting som andel av samlet reguleringsvirkning, kan dermed tilnærmet uttrykkes som forholdet mellom GJHENT og REGULER-koeffisientene. For å få det helt presist kan man simulere lønnsblokka alene og sammenholde lønnsnivåene i slutten av perioden. Fordi man simulerer på lønnsblokka alene blir denne gjeninnhentingsgraden partiell, ved at man ikke får med seg effekter via totalmodellen. Først finner vi ut hva modellen gir som historisk lønnsnivå, ved å sette dummiene slik som beskrevet ovenfor (som de er estimert) og så simulere. Vi får da det historisk riktige nivået på et restledd nær. For å få nivået uten lønnsstopp settes i tillegg verdien av REGULER-dummiene til 0 i alle kvartaler (normal lønnsdannelse) i en kjøring. Ved å sette GJHENT-dummiene lik 0 i en kjøring, finner vi tilsvarende hva lønnsnivået hadde blitt uten gjeninnhenting. Den sektorvise gjeninnhentingsgraden etter dette prinsippet, sammen med koeffisientene er vist i tabell A.2.

Gjennomsnittlig timelønn ialt kan beregnes ved å veie timelønningene med sektorenes historiske timeverk. Den samlede reguleringsvirkningen for alle sektorer sett under ett blir 6,4 prosent, regnet som vekst fra kvartalet før lønnsstoppen ble innført til det siste kvartalet med lønnsstopp. Dette er illustrert i figur A.1, hvor denne reguleringsvirkningen er R1/44,21. Den samlede gjeninnhentingseffekten blir på 3,9 prosent, når en ser på forskjellen i vekst fra siste kvartal med lønnsstopp til siste kvartal med gjeninnhenting (4. kvartal 1980). I figuren er dette G/47,52. Ved å måle de to effektene ved slutten av gjeninnhentingsperioden i forhold til nivået uten lønnsstopp på samme tidspunkt, blir gjeninnhentingsgraden for økonomien i alt på 58 prosent. Dette er G/R2 i figur B1. Fordi dette er en simulering på lønnsblokka alene kan det være naturlig å spørre seg om hvorfor R1 ikke er lik R2. Det er altså slik at reguleringsvirkningen av loven målt i kroner, ikke er den samme målt ved utløpet av lønnsstopp-perioden og ved utgangen av gjeninnhentingsperioden ett år seinere, til tross for at alle de lønnsmotiverende faktorene er de samme. Forklaringen ligger i at det er veksten i lønningene som er modellert. Det samme prosentvise tillegget fører naturlig nok til at nivået øker mer der det i utgangspunktet var høyere.

³Se forrige fotnote

Som det framgår av tabell A.2 varierte både virkningen av lønnsstoppen og graden av gjeninnhenting mellom næringene. For noen næringer fant man dessuten ingen signifikante virkninger av lønnsstoppen. Dette siste reiser et stort problem når vi senere skal benytte oss av graden av gjeninnhenting fra denne perioden for å si noe om gjeninnhenting i 1990. Årsaken til at lønnsdannelsen i enkelte næringer (tilsynelatende) ikke ble berørt, var at sektor-

spesifikke forhold førte til at disse ikke ble effektivt regulert. Dermed kunne de heller ikke få noen gjenninnhenting eller noen gjenninnhentingegrad.

Tabell A.2 Koeffisienter for reguleringsvirkning, gjenninnhenting og gjenninnhentingegraden ved lønnsstoppen i 1978-79

Næring	REGULER (pros. av lønn)	GJHENT	Gjenninn- hent.grad
Næringsmiddel- og tekoindustri	1,25	0,63	0,49
Vareinnsattsproduserende industri	0,98	0,44	0,43
Treforedling	1,79	0,73	0,37
Kjemisk råvare industri	1,79	0,73	0,43
Metallindustri	2,22	1,27	0,53
Verkstedsindustri	2,19	0,31	0,13
Bygge- og anleggsvirksomhet	0,50	0,14	0,28
Kraftforsyning	2,39	0,92	0,36
Innenlandsk transport	1,88	0,96	0,48
Varehandel	1,43	1,28	0,86
Offentlig virksomhet	1,07	1,02	0,92

1) For verftsindustri, bank og forsikring samt annen privat tjenesteyting fant en ingen signifikant ekstraordinær virkning av lønnsstoppen (utover det som fulgte av utviklingen i de vanlige lønnsbestemmende faktorer). Lønningene i primærnæringene, oljeraffinerier, utenriks sjøfart og oljevirksomhet har ikke egne lønnsrelasjoner, men antas å følge lønnsveksten for gjennomsnittet av industrien. På samme måte antas lønningene i boligsektoren å følge veksten i varehandelen.

Reguleringsvirkningen av inntektsreguleringsloven 1988-89

Fordi vi kjenner den faktiske utviklingen i lønningene og de lønnsmotiverende faktorene ut 1989 (riktignok delvis bare foreløpige tall) og gode prognoser for 1. kvartal 1990, kunne vi ha beregnet en tilsvarende reguleringsvirkning av inntektsreguleringslovene 1988-90 som for lønnsstoppen 1978-79, nemlig ved å reestimere relasjonene med nye REGULER-dummier i den aktuelle perioden.

Vi har imidlertid valgt å gå fram på en enklere måte: Vi har sammenliknet de faktiske lønnsnivåene (anslag for 1990 1), med det som med en normal lønnsdannelse skulle følge av den faktiske utviklingen i de lønnsmotiverende faktorene, og så tolket forskjellen som reguleringsvirkningen. Det at utviklingen i de lønnsbestemmende faktorene er som i historien, innebærer at vi har gjort disse modellberegningene på lønnsblokka alene. Virkninger gjennom hele økonomien som f.eks. fra lønningene via prisene og så tilbake på lønningene, kommer derfor ikke med. Denne reguleringsvirkningen er dermed av samme type som effekten av REGULER-koeffisientene i 1978-79 ved estimeringen, den sier hvor mye reguleringen partielt sett presser ned lønningene, og må altså ikke forveksles med totalvirkningen av inntektsreguleringsloven.

Tabell A.3 Vekst i gjennomsnittlig timelønn regnet fra 1. Kvartal 1988 med historiske 1) verdier på lønnsbestemmende faktorer

	1989.1	1990.1
Beregnet virkning uten lønnslov	5,4	8,8
- Faktisk utvikling/anslag	2,6	7,2
= Reguleringsvirkning (kumulert)	2,8	1,6

1) Anslag for 1990.1.

Tabell A.3 viser den kumulerte reguleringsvirkningen i de to aktuelle kvartalene; det siste kvartalet av den første inntektsreguleringsloven og siste kvartal i forlengelsen. Vi ser av dette at den samlede reguleringsvirkningen var på 2,8 prosent som følge av den første loven, men bare 1,6 prosent som følge av begge lovene. Det at reguleringsvirkningen av den første loven isolert var sterkere enn de to samlet kan tolkes på to måter; forlengelsen kan ha virket lønnsdrivende eller den kan ha hatt innbakt en hvis grad av gjeninnhenting.

Et usikkerhetsmoment når det gjelder beregningen av reguleringsvirkningen, er at vi har måttet anslå utviklingen i både timelønnssetninger og lønnsmotiverende faktorer i 1. kvartal i 1990. Når det gjelder timelønningene er usikkerheten bare knyttet til ulike sammensetningseffekter, ettersom den enkeltes timelønn har vært regulert. Når det gjelder de lønnsmotiverende faktorene så er heller ikke denne usikkerheten så alvorlig fordi de fleste faktorene inngår med betydelige etterslep, slik at utviklingen i inneværende periode ikke er så avgjørende samtidig som at det altså bare gjelder én periode.

Gjeninnhenting i 1989-90 av reguleringsvirkningen i 1988-89

Spørsmålet er her hvordan vi kan nyttiggjøre oss erfaringene fra lønnsstoppen 1978-79 (dvs REGULER- og GJHENT-koeffisientene) til å si noe om hva som vil skje etter opphevelsen av reguleringen. Vi har valgt å ta utgangspunkt i de partielle gjeninnhentingsgradene vist i tabell A.2 og beskrevet ovenfor. Vi tenker oss at det er strukturelle årsaker til forskjellen i gjeninnhentingsgrad mellom de ulike sektorene, slik at vi ville ha fått de samme gjeninnhentingsgradene denne gang, selv om reguleringsvirkningen ikke skulle være av samme styrke eller sammensetning (forhold mellom sektorer). Dette gjør vi i praksis ved å skalere GJHENT-koeffisientene med forholdet mellom reguleringsvirkningene i den enkelte sektor i 1988-89 og 1978-79, samtidig som summen av dummiene er den samme som i 1978-79. I tråd med resonnetet bak utformingen av tidsprofilen for gjeninnhenting i 1980, har vi valgt å gi størst vekt for gjeninnhenting i 2. kvartal 1990, dvs det første kvartalet uten lønnsregulering. Tidsprofilen har dermed blitt satt lik 3-1-1-0,3. I beregningsalternativet hvor inntektsreguleringen ikke ble forlenget i 1989, har vi brukt den samme tidsprofilen for gjeninnhenting. Selv om det i det første og mest vektlagte kvartal da ikke var hovedoppgjør, var det ihvertfall tariffoppgjør.

I enkelte næringer ble det ikke funnet noen signifikante effekter av lønnsstoppen i 1979-80 og dermed heller ingen gjeninnhentingsgrad. For de av disse sektorene som eventuelt ble

effektivt regulert i 1988 eller 1989, kan man derfor ikke si noe om gjeninnhentingsgraden, og den er i våre beregninger satt lik 0. Det viser seg imidlertid heldigvis at ihvertfall etter begge inntektsreguleringslovene 1988-89, er det de samme sektorene som ikke blir effektivt regulert.

Prinsippet om samme gjeninnhentingsgrad, som "gjeninnhentesberegningene" bygger på, er på ingen måte uproblematisk. Det er ikke opplagt at de sektorene som tok igjen mest av det tapte sist, skal gjøre det nå igjen. Men at det er institusjonelle forhold som peker i den retningen føler vi oss rimelig trygge på. Men når det gjelder graden av gjeninnhenting er det mange forhold som kunne trekke i retning av at den ikke vil være den samme som under lønnsstoppen i 78/79. Det kunne være slik at gjeninnhentingsgraden er en funksjon av en eller flere av de normale lønnsbestemmende faktorene. Opphevingen av lønnsloven gjøres nå i en situasjon med høy ledighet, avmatning av markedsveksten ute samt en svak utvikling i innenlandsk etterspørsel og prisnivå, temmelig motsatt av hva det var forrige gang. I såfall skulle gjeninnhentings-graden kunne bli lavere denne gangen. En viss "forverring" av de lønnsbestemmende faktorene gjennom 1989 (også ved at forklaringsfaktorene inngår med tidsforsinkelse) trkkrt dessuten i retning av at gjeninnhentingsgraden ved forlenging kan bli lavere enn uten forlenging. På den annen side kan det at ledigheten nå en periode etter norske forhold har holdt seg høy, slik at man kanskje begynner å bli vant til det, ha medført en høyere gjeninnhentingsgrad nå.

Et annet moment er at når lønnsveksten stort sett ble høyere i den andre reguleringsperioden enn det en normal lønnsdannelse uten gjeninnhenting ville gitt, kan det tolkes som gjeninnhenting. Den ytterligere gjeninnhenting etter opphevelsen skulle dermed trekkes ned for å beholde den totale gjeninnhentingsgraden lik det den var sist. Poenget her er at vi bare har definert ekstraordinær lønnsvekst etter opphevelse av regulering, som gjeninnhenting.

Det kan også tenkes at lengden på reguleringsperioden påvirker gjeninnhentingsgraden: Jo lengere den virker - jo mer glemmer man det man har gått glipp av (for lenge siden) - og dermed blir gjeninnhentingsgraden lavere.

Vedlegg B: Nærmere om de ulike beregningsalternativene

Den makroøkonomiske kvartalsmodellen KVARTS er benyttet til å beregne 7 baner. Simuleringene starter i 2. kvartal 1988 og slutter i 4. kvartal 1992.

1. HU: Historien uten gjeninnhenting. Dette er en modellsimulering med simuleringstart i 2. kvartal 1988, hvor restleddene er tilpasset slik at beregningene treffer den faktiske utviklingen fram til og med 1. kvartal 1990 (tallene i dette siste kvartalet er våre anslag), som var siste kvartal med lønnslov. Fra og med 2. kvartal 1990 benyttes lønnsrelasjonene i samspill med resten av totalmodellen til å generere gjennomsnittlig timelønn i de ulike sektorer. Med unntak for to sektorer er restleddene i lønnsrelasjonene i denne perioden satt lik null. Beregningene er ført fram til og med 4. kvartal 1992. Denne banen er benyttet som utgangspunkt (referansebane) for konstruksjonen av de øvrige banene.
2. N: Normal lønnsdannelse i hele periode. Her er det lønnsrelasjonene som bestemmer timelønnsatsene gjennom hele perioden. Korreksjonsleddene i lønnsrelasjonene er satt lik null i lønnslovsperioden, mens samtlige korreksjonsledd ellers er beholdt uendret i forhold til HU-banen. Som følge av et annet nominelt forløp enn HU-banen er imidlertid enkelte eksogene importpriser, prisen på jordbruksvarer, nominelle rentesatser og stønader til husholdningene justert. Offentlige politikkvariable er ellers holdt uendret. Dette er altså et forsøk på å lage et mulig forløp hvis en ikke hadde hatt noen av lønnslovene og den økonomiske politikken ellers hadde vært uendret.
3. U: Bare lønnslov 1, uten ekstraordinær gjeninnhenting etter opphevelsen av loven. Identisk med HU-kjøringen til og med 1. kvartal 1989. Fra og med 2. kvartal 1989 bestemmes lønnsutviklingen av lønnsrelasjonene i modellen (uten korreksjonsledd i lønnslov 2-perioden). På grunn av endret nominelt forløp gjøres samme type justeringer av endel eksogene, nominelle variable som beskrevet under N-banen.
4. HG: Historien med gjeninnhenting. Som HU-banen, men det er satt inn korreksjonsledd i lønnsrelasjonene for ekstraordinær gjeninnhenting etter opphevelsen av lønnslovene. Graden av gjeninnhenting er den samme som sektorenes gjeninnhentingsgrad etter pris- og lønnsstoppen i 1978-79. For sektorer der den faktiske lønnsveksten ble sterkere enn den beregnede uten lovregulering, er korreksjonsleddene (som egentlig ville være negative) satt lik null; "fått er fått". Ellers samme type justering av nominelle eksogene variable som beskrevet ovenfor.
5. G: Bare lønnslov 1, med gjeninnhenting. Denne banen er laget som U-banen, men det er korrigeret for gjeninnhenting etter utløpet av lønnslov 1. Korreksjonsledd for gjeninnhenting som egentlig skulle være negative er satt lik null.
6. HGB: Historien med gjeninnhenting, alternativ B. Dette er en variant av HG-banen, hvor negative korreksjonsledd for gjeninnhenting er tillatt. Dermed vil veksten i gjennomsnittslønna i sektorer hvor lønnsstakerne har tjent på lønnslovene, fra og med 2. kvartal 1990 bli noe lavere enn hva utviklingen i de lønnsmotiverende faktorene skulle tilsi.

7. GB: Bare lønnslov 1, med gjenninhenting, alternativ B. Dette er en variant av G-kjøringen hvor negative korreksjonsledd for gjeninnhenting er tillatt.

**Utkommet i serien Rapporter fra Statistisk sentralbyrå
etter 1. januar 1990 (RAPP)**

*Issued in the series Reports from the Central Bureau of Statistics
since 1 January 1990 (REP)*

ISSN 0332-8422

Nr. 89/5	Statistisk sentralbyrå Hovedtrekk i arbeidsprogrammet for 1989. 1989-53s. (RAPP; 89/5) 60 kr ISBN 82-537-2720-8	Nr. 90/3	Nasjonale og regionale virkninger av ulike utviklingslinjer i norsk jordbruk/Ådne Cappelen, Stein Inge Hove og Tor Skoglund. 1990-88s. (RAPP; 90/3) 45 kr ISBN 82-537-2890-5
- 89/6	Utbyggingsregnskap Dokumentasjon av metode og resultater fra prøveregnskap 1986 og 1987/Øystein Engebretsen. 1989-58s. (RAPP; 89/6) 70 kr ISBN 82-537-2724-0	- 90/4	Arbeidstilbudet i MODAG En analyse av utviklingen i yrkesdeltakingen for ulike sosiodemografiske grupper/ Kjersti-Gro Lindquist, Liv Sannes og Nils Martin Stølen. 1990-178s. (RAPP; 90/4) 85 kr ISBN 82-537-2911-1
- 89/21	Kommunehelsetjenesten Årstatistikk for 1988. 1990-83s. (RAPP; 89/21) 70 kr ISBN 82-537-2870-0	- 90/5	Utsyn over helsetjenesten Endringer i ressursbruk og aktivitet/Anders Barstad og Arne S. Andersen. 1990-133s. (RAPP; 90/5) 75 kr ISBN 82-537-2914-6
- 89/22	Energisubstitusjon i treforedlingssektoren/Torstein Bye og Tor Arnt Johansen. 1990-40s. (RAPP; 89/22) 60 kr ISBN 82-537-2873-5	- 90/6	Who has a Third Child in Contemporary Norway? A Register-Based Examination of Socio-demographic Determinants/Øystein Kravdal. 1990-100s. (RAPP; 90/6) 75 kr ISBN 82-537-2919-7
- 89/23	Struktur og egenskaper ved en MSG-modell med Armingtonrelasjoner/Erling Holmøy og Tor Jakob Klette. 1990-99s. (RAPP; 89/23) 70 kr ISBN 82-537-2872-7	- 90/7	Helsetilstanden i Norge Status og utviklingstrekk. 1990-95s. (RAPP; 90/7) 70 kr ISBN 82-537-2924-3
- 90/1	Naturressurser og miljø 1989 Energi, fisk, skog, jordbruk, luft, ressursregnskap og analyser. 1990-136s. (RAPP; 90/1) 75 kr ISBN 82-537-2918-9	- 90/8	International Migration to Norway, 1988 Report for the Continuous Reporting System of Migration of OECD (SOPEMI) <i>Internasjonal flytting til Norge En rapport til OECDs Continuous Reporting System of Migration (SOPEMI)</i> /Lars Østby. 1990-66s. (RAPP; 90/8) 70 kr ISBN 82-537-2928-6
- 90/1A	Natural Resources and the Environment 1989 Energy, Fish, Forests, Agriculture, Air Resource Accounts and Analyses. 1990-144s. (RAPP; 90/1A) 75 kr ISBN 82-537-2931-6		
- 90/2	Region-2 En modell for regionaløkonomisk analyse/Knut Sørensen og Jøran Toresen. 1990-76s. (RAPP; 90/2) 70 kr ISBN 82-537-2880-8		

- Nr. 90/9 Informasjon om nasjonalregnskapet Dokumentasjonsnotater, publikasjoner og andre viktige referanser/Erling Joar Fløttum. 1990-41s. (RAPP; 90/9) 60 kr ISBN 82-537-2932-4
- 90/10 Flytting og arbeidsmarked i fylkene 1972-1986/Lasse Sigbjørn Stambøl. 1990-111s. (RAPP; 90/10) 75 kr ISBN 82-537-2935-9
- 90/11 Totalregnskap for fiske- og fangstnæringen 1984-1987. 1990-38s. (RAPP; 90/11) 60 kr ISBN 82-537-2944-8
- 90/12 Produktivitetsutviklingen i meieri-sektoren/Ann-Lisbet Brathaug og Anders Harildstad. 1990-75s. (RAPP; 90/12) 70 kr ISBN 82-537-2969-3
- 90/13 Skatter og overføringer til private Historisk oversikt over satser mv. Årene 1975-1990. 1990-67s. (RAPP; 90/13) 50 kr ISBN 82-537-2970-7
- 90/14 Husholdningens konsum av ikke-varige konsumgoder. 1990-102s. (RAPP; 90/14) 75 kr ISBN 82-537-2979-0
- 90/15 Regionale arbeidsmarkeds- og befolkningsframskrivinger/Tor Skoglund, Lasse S. Stambøl og Knut Ø. Sørensen. 1990-72s. (RAPP; 90/15) 70 kr ISBN 82-537-2981-2
- 90/16 Etterspørselen etter varige konsumgoder/Knut A. Magnussen. 1990-78s. (RAPP 90/16) 70 kr ISBN 82-537-2983-9
- 90/17 Aktuelle skattetall 1990 *Current Tax Data*. 1990-46s. (RAPP; 90/17) 60 kr ISBN 82-537-2985-5
- Nr. 90/18 Kommunehelsetjenesten Årsstatistikk for 1989. 1990-81s. (RAPP; 90/18) 70 kr ISBN 82-537-2990-1
- 90/19 SIMJAR 2 Simuleringsmodell for nitrogenavrenning i jordbruket Dokumentasjon/Henning Høie, Bård Lian og Jon Åge Vestøl. 1990-105s. (RAPP; 90/19) 75 kr ISBN 82-537-2992-8
- 90/20 Importmodellen i MODAG og KVARTS/Ingvild Svendsen. 1990-54s. (RAPP; 90/20) 70 kr ISBN 82-537-2997-9
- 90/21 Kvinner og menn i Norge. 1990-60s. (RAPP; 90/21) 70 kr ISBN 82-537-2999-5
- 90/22 Institusjoner for eldre 1989. Vedlegg om institusjoner for barn og ungdom og institusjoner for rusmiddelbrukere/Espen Søybye. 1990-92 s. (RAPP; 90/22) 70 kr ISBN 82-537-3004-7
- 90/23 Holdninger til norsk utviklingshjelp og kunnskaper om de forente nasjoner 1990 *Attitudes to Norwegian development assistance and knowledge of the United Nations*. 1990-131s. (RAPP; 90/23) 90 kr ISBN 82-537-3010-1
- 90/24 International Migration to Norway 1989 Report for Sopemi (OECD) *Internasjonal flytting til Norge*. 1990-82s. (RAPP; 90/24) 80 kr ISBN 82-537-3020-9
- 91/2 MODIS V En modell for makroøkonomiske analyser/Yngvar Dyvi, Herbert Kristoffersen og Nils Øyvind Mæhle 1990-218s. (RAPP; 91/2) 125 kr ISBN 82-537-3021-7
- 91/3 Byggekostnadsindeks for boliger Vekter og representantvarer 1990/Peder Næs. 1991-70s. (RAPP; 91/3) 80 kr ISBN 82-537-3026-8

Pris kr 80,00

Publikasjonen utgis i kommisjon hos Universitetsforlaget,
Oslo, og er til salgs hos alle bokhandlere.

9 788253 730530

ISBN 82-537-3053-5
ISSN 0332-8422